

938

BIBLIOTECA

PENTRU TOȚI

OSCAR WILDE

DE PROFUNDIS

TRADUCERE
DIN ORIGINALUL ENGLEZ

DE
M. BEZA

Grabovski

„Librăria Universală Leon Alcalay“

ALCALAY & CO

București, Calea

EDITURA LIBRĂRIEI
ALCALAY & CO

LEON

1

SCHILLER

Prin firea lui de idealist, ne scoate din mediul în care ne zvârcolim și ne pune la îndemână o hrană nouă și aleasă, aceia a marilor gândiri, a concepțiilor idealiste, cari fac din el poetul răsfățat al Germaniei și unul din cei mai mari scriitori ai omenirii.

Opera cea mai de valoare a lui este teatrul **HOȚII** e o strălucită tribună, de unde acest genial reprezentant al literaturii germane își predică ideile-i de libertate. (nr. 380-381).

DON CARLOS e o altă oglindă a talentului acestui adânc cercetător al sufletului omenesc fără pereche prin creația și imaginația sa, E una din neasemuitele-i drame, care zgudue și cel mai tare suflet. (nr. 334-335).

INTRIGĂ ȘI AMOR n'are nevoie de nici un comentariu, când din chiar titlul piesei se vede interesul ce trebuie să-l deștepte un cititor cunoașterea acestei opere, datorită penei măiestre

WILHELM
literaturii
devărata
poate se

427479X

(u

220 3
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

Manuscript
OSCAR WILDE

DE PROFUNDIS

TRADUCERE DIN ORIGINALUL ENGLEZ

de

M. BEZA

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
OLUJ - NAPOCA

427.479

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRĂRIEI ALCALAY & Co.

37, Calea Victoriei, 37

1-491

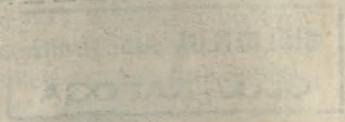
BIBLIOTECA DE PENARU TOPI

OSCAR WILDE

DE PROFUNDIS

IN VERBENEN VAN HANNAH TULLY

M. B. E. A.

ROF. W. P.

EDITURA LIBRARIEI A. GALAY & CO

37, Calea Victoriei, 27

OSCAR WILDE

BIBLIOTECĂ JUDEȚEANĂ
OLUJ-NAPOCA

OSCAR WILDE

WILDE OSCAR
OSCAR WILDE

PREFAȚA

In forma unei lungi scrisori, De Profundis e rodul a doi ani de închisoare. Apărù întâi la 1905, după moartea lui Oscar Wilde. Până atunci fuse în păstrarea prietenului său Robert Ross — acel R... din scriere, căruia se aduc laudele cuvenite, și căruia, dându-i instrucții cu privire la publicarea cărții, nefericitul autor a scris între altele: „Nu-mi apăr purtarea. O explic. Deasemeni sunt în scriere unele pasagii privitoare la desvoltarea mea mintală în pușcărie și la neînălăturata evoluție ce avù loc în caracterul și atitudinea mea intelectuală față de viață, și vreau ca tu și alții, cari mai stați încă alături de mine, să știți în ce chip sper să înfrunt lumea. Negreșit, dintr'un punct de vedere, știu că în ziua liberării mele, voiu

trece numai dintr'o închisoare în alta, și sunt momente când întreaga lume mi se pare mai largă decât celula mea, și tot așa plină de groază. Totuși cred că la început Dumnezeu făcù o lume pentru fiecare om în parte, și în această lume ce este înlăuntrul nostru, trebuie să căutăm a trăi. Oricum, vei citi acele părți din scrierea mea cu mai puțină durere de cât celelalte. De sigur n'am nevoie să-ți amintesc ce fluid lucru e gândirea pentru mine — pentru noi toți — și din ce substanță trecătoare sunt făcute emoțiile noastre. Cu toate astea, văd un fel de țintă spre care, prin artă, pot înainta. Viața din pușcărie te face să vezi oamenii și lucrurile așa cum sunt în realitate. De aceea și te preschimbă în piatră. Cei din afară se înșeală de iluziile unei vieți în continuă mișcare. Ei se învârtesc cu viața și contribuie la nerealitatea ei. Noi, cari stăm nemișcați, și vedem și știm. Fie că va face bine sau nu scrierea mea firilor înguste și creerilor înfrigurați, mie unuia mi-a făcut bine. Mi-am „curățit sânul de multe rămășiți periculoase“. Nu e nevoie să-ți amintesc, că simpla exprimare este pentru un artist cel mai înalt și

singurul fel de viață. Trăim prin exprimare. Din multele, multele lucruri, pentru cari am de mulțumit guvernorului, nu-i nici unul de care să fiu mai recunoscător ca îngăduința de a-ți scrie și încă de a-ți scrie cât doresc.

Timp de aproape doi ani am avut în mine o povară crescândă de amărăciune, și de care în bună parte n'am scăpat. De cealaltă parte a zidului închisorii sunt câțiva pomi săraci, negriți de funingine, cari tocmai dau în muguri de un verde aproape pătrunzător. Știu foarte bine ce li se întâmplă. Iși află expresie“.

DE PROFUNDIS

Suferința e o clipă foarte lungă. N'o putem împărți pe anotimpuri. Putem doar să-i luăm aminte dispozițiile și să însemnăm întoarcerea lor. Cu noi, timpul însuși nu înaintează. Se învâрте. Pare că se rotește în jurul unui centru, de durere.

Nemișcarea unei vieți ale cărei împrejurări sunt regulate fiecare după un tipic neschimbat, așacă mâncăm și bem și stăm jos și ne rugăm, ori cel puțin îngenunchiem de rugă, după legile neînfrânte ale unei formule de fier: această stare de nemișcare, care face fiecă zi cumplită în cel mai mic amănunt, asemenea celei precedente, pare a se comunica chiar și puterilor externe a căror esență de ființare e mișcarea continuă. De vremea semănatului ori recoltei, de secerătorii plecați pe grâne, de cu-

legătorii strugurilor umblând prin vii, de iarba pometului înălbită de floare sau presărată cu roade căzute : de astea noi nu știm nimic, și nu putem ști nimic.

Pentru noi este numai un anotimp, anotimpul durerii. Chiar soarele și luna pare că ni s'au luat. Afară ziua poate fi albastră și aurie, dar lumina ce se strecoară prin geamul îndesat al ferestruii cu gratii de fier sub care stăm, e cenușie și sgârcită. Totdeauna-i amurg în celulă, cum amurg e totdeauna în inimă. Și în sfera gândirii, nu mai puțin ca în sfera timpului, mișcare nu mai există. Lucrul pe care tu l'ai uitat de mult, sau îl poți ușor uita, mie mi se întâmplă acum, și mi se va întâmpla mâne iar. Adu-ți aminte de asta, și vei fi în stare să înțelegi puțin, pentru-ce scriu, și scriu în acest fel.....

După o săptămână fusei adus aici. Mai trecură trei luni și perdui pe mama. Nimeni nu știă cât de adânc o iubeam, și o cinstiam. Moartea ei mi-a fost grozavă; dar eu, odată stăpân al condeiului, nu am cuvinte în care să-mi exprim durerea și rușinea. Ea și tata mi-au lăsat un nume ce-l făcuseră nobil și de

respectat, nu numai în literatură, artă, arheologie și știință, dar și în istoria țării mele, în dezvoltarea ei ca nație. Eu am pătat acest nume pe veci. L'am făcut poreclă de rând printre poporul de rând. L'am târât prin noroi. L'am dat brutelor ca să-l poată face brutal, și nebunilor ca să-l poată întoarce într'un sinonim al nebuniei. Ce am suferit atunci, și sufăr încă, nu-i dat penei să scrie ori hârtiei să arăte.

Soția mea, totdeauna blândă și binevoitoare cu mine, de grijă să nu aflu știrile din buze nepăsătoare, a călătorit—bolnavă cum eră, tot drumul din Genua în Anglia, ca să-mi aducă ea însăși vestea unei pierderi așa de fără de leac. Cuvinte de simpatie mi-au venit de la toți ce-mi păstrează încă iubire. Chiar oameni, cari nu mă cunoscuseră personal, aflând că o nouă durere pătrunsese în viața mea, au scris, cerând să mi se comunice expresia părerii lor de rău....

Trei luni se împlinesc. Calendarul purtării și muncii mele zilnice, care atârnă pe ușa celei, cu numele și sentința mea pe dânsul, îmi spune că-i Mai.....

Prosperitatea, plăcerea și izbânda, pot fi pleavă și de o fibră comună, însă durerea este cea mai sensibilă dintre toate lucrurile create. Nu se mișcă nimic în lumea gândirii, fără ca durerea să nu răspundă printr'o vibrație puternică și aleasă. Foaea subțire de aur ce tremură și înseamnă direcția forțelor nevăzute de ochiu, e o comparație grosolană. Durerea-i o rană ce sângerează ori de câte-ori o altă mână afară de aceea a iubirei o atinge, și chiar atunci trebuie să sângereze iar, deși nu în suferință. Unde-i durere, acolo e pământ sfânt. Intr'o zi lumea va înțelege asta. Până atunci n'are să știe nimic de viață. * * și firi asemănătoare lui o pot înțelege. Când am fost adus din închisoare la Curtea Faliților, între doi jandarmi, * * așteptase în lungul coridor sinistru, pentru-ca, înaintea mulțimii ce tăcuse față de o faptă așa de simplă și frumoasă, să-și poată scoate pălăria la mine, pe când în cătuși, cu capul plecat, eu am trecut pe lângă dânsul. Oamenii s'au dus în ceruri pentru lucruri și mai mici. Cu acest spirit, și cu acest fel de iubire, sfinții îngenunchiau să spele picioarele săracilor ori se opriau să sărute obrajii leprosului. Nu

i-am spus lui nîcîcînd o vorbă despre asta. Și nu știu pînă azi, dacă și-a dat seama, că eu eram conștient de purtarea lui. Nu-i o faptă pentru care să poți aduce mulțumiri formale în cuvinte formale. Am depus-o în visteria inimei mele. O păstrez acolo ca pe o datorie secretă, despre care sunt vesel gîndindu-mă că n'o pot plăti nici-odată. E îmbălsămată și împrăpatată de smirna și aroma multor lacrimi. Când înțelepciunea mi-a fost nefolositoare, filozofia stearpă și zicătorile și frazele celor ce căutaseră a-mi aduce mîngâiere ca pulbere și cenușă în gura mea, amintirea acestei mici, frumoase, tăcute fapte de iubire mi-a deschis toate izvoarele milei: a făcut deșertul să înflorească ca un trandafir și m'a scos din amărăciunea exilului singuratic, pînându-mă în armonie cu rînitul, zdrobitul și marele suflet al lumii. Când oamenii vor fi în stare să priceapă nu numai cât de frumoasă a fost fapta lui * * dar și de ce a însemnat și va însemna totdeauna atîta pentru mine, atunci poate vor ști cum și în ce spirit ar trebui să se apropie de mine....

Săracii sunt mai cuminți, mai miloși, mai buni,

mai simțitori ca noi. În ochii lor închisoarea e o tragedie în viața unui om, o nenorocire, o năpaste, ceva ce cheamă simpatia celorlalți. Ei vorbesc de cineva din închisoare ca de unul ce se află „în necaz“. E expresia de care se folosesc totdeauna, și are într'însa deplina înțelepciune a iubirii. Pentru oamenii de rangul nostru e deosebit: închisoarea face pe om un paria. Eu, și alții ca mine, avem cu greu drept la aer și soare. Prezența noastră strică plăcerile ălorlalți. Suntem rău primiți când re-
aparem. Să mai vedem strălucirea lunii, nu-i de noi. Chiar și copiii ni se iau. Ni se rup și aceste dragi legături cu omenirea. Suntem oșândiți a fi stingheri, câtă vreme copiii noștri trăesc încă. Ni se refuză singurul lucru ce ar putea să ne vindece și să ne ție, ce ar putea aduce balsam inimei rănite, și pace sufletului în suferință....

Trebue să mărturisesc că m'am ruinat singur, și că nimeni, fie mare sau mic, nu s'ar putea ruina decât prin mâna lui proprie. Sunt gata s'o spun. Incerc s'o spun, deși mulți nu s'ar fi așteptând în clipa de față. Această nemiloasă învinuire o aduc fără milă împotriva

mea. Ori cât de grozav a fost ceeace mi-a făcut lumea, ce mi-am făcut eu însumi a fost și mai grozav.

Eram un om care stam în relații simbolice cu arta și cultura veacului meu. Am înțeles-o asta chiar din zorii bărbăției mele, și am silit și veacul meu s'o înțeleagă mai târziu. Puțini oameni au avut o astfel de poziție în viața lor, și așa de recunoscută. De obicei se prețuește — dacă se mai prețuește, de istorici ori de critici cu mult după ce și omul și vremea lui au trecut. Cu mine a fost altminteri. Eu am simțit-o însumi, și făcusem și pe alții s'o simtă. Byron a fost o figură simbolică, dar în legătură cu pasiunea și plictiseala pasională a timpului său. Relațiile mele priveau ceva mai nobil, mai statornic, de o însemnătate mai trainică, de un scop mai larg.

Zei mi-au dat aproape tot. Dar n'am lăsat a fi târât în vrăjile unei lungi trândăvii sensuale și fără noimă. Imi plăcea să fiu un *flâneur*, un dandy, un om de modă. Mă înconjuram de firile mai slabe și de mințile mai ușoare. Am ajuns risipitorul geniului meu însumi, și cheltuirea unei tinereți continue îmi

procură o curioasă plăcere. Plictisit de a fi la înălțimi, am coborât de bună-voe la adâncuri, în căutarea de noi senzații. Ceea-ce eră paradoxul pentru mine în sfera gândirii, ajunsese perversitatea în sfera pasiunii. Dorința în sfârșit, eră o boală, sau o nebunie, sau câteși două.

Nici îmi păsă de viețile altora. Culegeam plăcerea de unde vroiam, și treceam înainte. Am uitat că fiecă măruntă faptă zilnică formează ori deformează caracterul, și că ceea-ce ai făcut în odaea secretă ai s'o strigi când-va de pe acoperișul casei. Am încelat de a fi stăpân pe mine. Am lăsat plăcerea să mă domineze. Am sfârșit într'o rușine groaznică. Acum este un singur lucru pentru mine: umilință deplină.

Am stat în pușcărie aproape doi ani. Dinlăuntrul meu a născut disperare sălbatică; o tristeță la care ți-eră chiar milă să te uiți; cumplită și neputincioasă mânie; amărăciune și dispreț; durere ce plângea tare; mahnire mută. Am trecut prin toate felurile de suferință. Mai bine decât Wordsworth însuși, eu știu ce a înțeles Wordsworth când a zis:

„Suferința-i statornică, obscură și neagră și are caracterul nemărginirii“.

Dar pe când une-ori mă bucuram la gândul că suferințele mele erau să fie nesfârșite, nu le puteam îndurà să fie lipsite de vr'un sens. Acum găsesc ascuns în firea mea ceva ce-mi spune, că nimic în lumea toată nu-i fără de sens, cu atât mai puțin suferința. Acest ceva ascuns în firea mea, ca tezaurul într'un câmp, este Umilinta.

E cel din urmă lucru rămas în mine, și cel mai bun: ultima descoperire la care am ajuns, punctul de pornire pentru o nouă dezvoltare. A venit deadreptul din mine însumi, încât știu că a venit la timp. N'ar fi putut veni mai înainte sau mai târziu. De mi-ar fi vorbit cineva de umilință, aș fi respins-o. De mi s'ar fi adus, aș fi refuzat-o. Cum însă am găsit-o, se cade s'o păstrez, fiindcă are într'însa elementele vieții, unei vieți noi, o *Vita Nuova* pentru mine. Din toate lucrurile este cea mai ciudată, Nu o poți căpăta decât lipsindu-te de orișice. Numai după ce ai pierdut tot, știi că o posezi.

Acuma când am înțeles că este în mine, văd foarte limpede ce să fac--în realitate, ce

trebuie să fac. Și când întrebunțez o asemenea expresie, nu-i de nevoie să adaug că nu fac aluzie la nici o sancțiune sau comandă din afară. Nu admit pe nici una. Sunt mai individualist ca oricând. Nimic nu-mi pare de preț, afară numai ceea-ce capeți din tine însuși. Fie-re mea caută un fel nou de a se perfecționa. Asta mă preocupă. Și'n primul rând va trebui să mă scap de ori-ce sentiment de ură împotriva lumii.

N'am nici un ban și n'am nici casă. Totuși sunt în lume lucruri și mai rele. Spun foarte sincer, că în loc să ies din astă pușcărie cu sufletul învrăjbit împotriva lumii, mai degrabă mi-aș cerși pâinea din poartă în poartă. De nu capăt ceva la casa bogatului, am să capăt la ușa săracului. Cei ce au mult sunt adesea lacomi; cei ce au puțin todeauna împart cu alții. Nu mi-ar fi nimic să dorm vara în iarba răcoroasă, și când vine iarna să mă aciuiez sub un stog de fân cald ori sub o șură, numai de aș avea iubire în inimă. Lucrurile exterioare ale vieții mi se par acum fără însemnătate. Poți vedea la ce tărie de individualism am ajuns—sau mai bine ajung, căci drumul e lung, și „unde umblu sunt spini“.

De bună-seamă știu că nu-i de mine să cer milă pe șleah și că de ar fi să mă culc noaptea în iarba răcoroasă, va fi doar pentru a scrie sonete lunii.

Când voi eși din pușcărie, R.... mă va aștepta în fața porții grele bătute cu fier, și el este simbolul, nu numai al iubirii sale, ci și al iubirii mai multor alți. Cred că voi avea deajuns ca s'o duc vre-o optsprezece luni, așa că de n'aș scri cărți frumoase, cel puțin aș ceti cărți frumoase; și ce bucurie poate fi mai mare? După asta, sper să-mi recreez facultatea creatoare.—Inșă, de ar fi stat lucrurile și altfel: de nu mi-ar fi rămas nici un prieten în lume; de nu mi s'ar fi deschis nici o casă de milă; de-aș fi avut să primesc traista și mantaua sdrențuită a sărăciei: câtă vreme-s liber de orice răutate, asprime și dispreț, voi putea să întâmpin viața cu mai multă liniște și încredere decât dacă mi-ar fi trupul în purpură și stofe alese, și sufletul în mine bolnav de ură.

Și nu voi avea într'adevăr greutate. Când dorești cu dinadinsul iubire, o vei găsi așteptându-te.

Nu-i de nevoie să spun că sarcina mea nu

se închee aici. Ar fi fost atunci comparativ ușoară. Mai e mult înaintea mea. Am de urcat dealuri cu mult mai prăpăstuite, vai, cu mult mai întunecoase de străbătut. Și am de scos totul din mine. Nici religia, nici morala, nici rațiunea nu mă pot ajuta.

Morala nu mă ajută. Sunt un antinomist înăscut. Sunt unul dintre cei făcuți pentru excepții, nu pentru legi. Dar pe cât timp nu văd nici un rău în ceeace faci, văd că e ceva rău în ceeace devii. E bine că am învățat asta.

Religia nu mă ajută. Credința ce alții pun la ce este nevăzut, eu o pun la ceeace se poate atinge și vedeă. Zeii mei locuiesc în temple zidite cu mâinile; și înlăuntrul experienții reale, credința mea se desăvârșește, ajunge complectă; poate foarte complectă, de oarece, ca și mulți ori toți câți și-au așezat cerul pe acest pământ, am găsit într'insa nu numai frumusețea cerului dar și grozăvia iadului. Când cuget la religie, îmi vine ca și cum aș vrea să întemeiez un ordin pentru cei ce *nu pot* crede. Frația Necredincioșilor, ar fi să se numească, unde pe un altar fără de lu-

mânări, un preot în a cărui inimă nu ar sălăşlui pacea, ar putea sluji cu pâine nesfinţită şi cu potirul gol de vin. Fiece lucru ca să fie adevărat trebuie să devie o religie. Şi agnosticismul şi-ar avea ritualul nu mai puţin decât credinţa. Şi-a semănat martirii, urmează să-şi culeagă sfinţii, şi să laude zilnic pe Domnul, de a se fi ascuns din faţa oamenilor. Dar fie credinţă, fie agnosticism, mie nu-mi trebuie nimic exterior. Simbolurile lor trebuie să fie creaţiunea mea. E spiritual numai ceea ce-şi croeşte forma proprie. Dacă nu-i pot găsi secretul în mine însumi, nu-l voi găsi niciodată : dacă nu-l am până azi, n'are să-mi vie niciodată.

Raţiunea nu mă ajută. Ea-mi spune că legile, sub cari-s osândit, sunt legi rele şi nedrepte, şi sistemul sub care sufăr, un rău şi nedrept sistem. Dar într'un fel am ajuns a le îndreptăţi pe câte-şi două faţă de mine. Intocmai precum în artă consideri numai ceea ce este un lucru particular în raport cu tine însuţi într'o clipă particulară, astfel e şi în evoluţia etică a caracterului. Am ajuns să întorc în bine orice mi s'a întâmplat. Patul de scânduri, masa scârboasă, frânghiile grele pe cari

le desfaci în călți, până ce vârfurile degetelor îți amorțesc de durere, rugile slugarnice cu cari se începe și se mântue fiecare zi, asprele porunci impuse parcă de rutină, urâta haină ce face durerea grotescă, tăcerea, singurătatea, rușinea, fiecare în parte și toate aceste lucruri împreună, trebuie să le preschimb într'o experiență spirituală. Nu-i o singură înjosire a trupului, pe care să n'o folosesc întru spiritualizarea sufletului.

Vreau să viu la punctul unde voi putea spune simplu și fără afectare, că cele două mari răscruci în viața mea au fost când tatăl m'a trimis la Oxford și când Societatea m'a trimis la pușcărie. Nu voi zice că pușcăria este cel mai bun lucru ce mi s'ar fi putut întâmpla: căci astă frază ar avea un gust prea amar față de mine. Aș zice mai de grabă, ori aș vrea să aud zicându-se despre mine, că eram un copil așa de tipic al veacului meu, că în perversitatea mea, și de dragul perversității, am întors lucrurile bune ale vieții mele în rele, și lucrurile rele în bune.

Ce se zice totuși, de mine ori de către alții, puțin mă privește. Lucrul de căpeteni, lucrul

ce-mi stă în față și trebuie să-l îndeplinesc, dacă nu vreau ca restul scurt al zilelor mele să fie schilodit, stricat și necomplect, e să absorb în firea mea tot ce mi s'a făcut, să primesc totul fără murmur, teamă ori scârbă. Cel mai înalt vițiu e să fii mărginit. Orice înțelegi e bine.

Când am fost pus întâi la închisoare, unii m'au sfătuit să încerc a uita cine eram. Un sfat ruinător. Numai dându-mi seama de ceea ce sunt, am găsit oarecare mângăere. Acum alții mă sfătuesc, ca după liberarea mea să caut a uita că am fost în pușcărie. Știu că ar fi fost tot așa de fatal. Ar însemna să fiu totdeauna apăsător de un simțământ de rușine, și că acele lucruri cari-s făcute tot atâta pentru mine ca și pentru oricare altul — frumusețea soarelui și lunii, priveliștea anotimpurilor, muzica revărsării zorilor și tăcerea marilor nopți, ploaia curgând printre foi sau roaua lunecând pe iarbă și argintând-o, — toate să fie pătate pentru mine, și să-și piardă puterea lor de vindecare și puterea lor de a împărtăși bucurie. Să-ți regreți experiențele avute, e să-ți oprești dezvoltarea ta proprie, să le nești, e să pui

minciună pe buzele vieții tale. Nu e mai puțin decât o negare a sufletului.

Căci precum trupul absoarbe lucruri de tot felul, lucruri comune și necurate, nu mai puțin decât pe cele ce preotul ori o viziune le-a curățit, și le preface în iuțea sau putere, în jocul frumoșilor mușchi și plămădirea cărnii bălane, în arcuitul și culorile părului, buzelor, ochiului; așa și sufletul la rându-i își are funcțiunile sale nutritive, și poate preschimbă în chipuri nobile de gândire și pasiuni de înaltă însemnătate ceea ce în sine este nedemn, crud și înjositor; mai mult chiar, poate găsi cele mai impunătoare moduri de afirmare, și se poate revela adesea în chip desăvârșit prin ceea ce are de gând a profana ori distruge.

Faptul de a fi fost deținutul comun al unei pușcării comune trebuie să-l primesc sincer, și — ciudat cum s'ar părea, să învăț chiar a nu-mi fi rușine. Trebuie să-l primesc ca o pedeapsă, și dacă cineva se rușinează de a fi fost pedepsit, ar fi putut tot așa de bine să nu fie niciodată pedepsit. Negreșit, am fost osândit și pentru multe lucruri pe cari nu le-am făcut, dar sunt și multe pe cari le-am făcut, și un

număr încă mai mare de lucruri în viață-mi pentru cari n'am fost niciodată pârât. Și cum ziii-s curioși de ne pedepsesc pentru ce-i bun și uman în noi, ca și pentru ce-i rău și pervers, trebuie să admit faptul că cineva e pedepsit atât pentru binele cât și pentru răul ce-l săvârșește. Nu mă îndoiesc că-i foarte drept. Asta te ajută ori ar trebui să te ajute să le înțelegi pe amândouă, și să nu fii îngâmfat de niciuna. Și atunci, dacă nu mi-i rușine de pedeapsă — cum sper să nu-mi fie, voi fi în stare să gândesc, și să umblu, și să trăiesc în libertate.

Mulți oameni când se liberează duc închiisoarea împreună cu ei, și o ascund ca pe o rușine secretă în inimele lor, și mai la urmă, ca niște biete ființe înveninate se târăsc în vreo gaură și mor. E mișelnic, că li-i dat să facă asta, și e nedrept, grozav de nedrept din partea Societății, că-i silește s'o facă. Societatea își ia asupra-și dreptul de a pedepsi cumplit pe individ, dar în acelaș timp are și cel mai mare vițiu de a fi ușuratică și nu vrea să înțeleagă ce a făcut. Odată ce pedeapsa se mântue, îl lasă pe om singur; sau mai bine,

îl părăsește tocmai în momentul când începe pentru ea și cea mai înaltă datorie față de pedepsit. Într'adevăr, îi e rușine de faptele ei, și se fe-rește de cei pe cari i-a pedepsit, cum ne fe-rim de creditorul pe care nu-l putem plăti, ori de cineva căruia i-am pricinuit un rău fără în-dreptare. Din parte-mi pot pretinde, că dacă-mi dau seama de ce am suferit, Societatea să-și dea și ea seama de pedeapsa la care m'a su-pus ; și să nu fie amărăciune sau ură din nici o parte.

Nu e vorbă, știu că dintr'un punct de ve-dere lucrurile vor fi altfel pentru mine, ca pen-tru alții ; trebuie să fie altfel, chiar din natura cazului meu. Sărmanii hoți și reprobați cari-s aici cu mine, sunt în multe privinți mai noro-coși. Colțul din orașul cenușiu ori câmpul verde ce a văzut păcatul lor e mic ; ca să găsească pe cei ce nu știu nimic din fapta lor, n'au ne-voe să meargă mai departe decât poate să sboare o pasăre între amurg și zori ; dar pen-tru mine lumea se restrânge într'un lat-de-palmă, și ori-unde mă întorc numele meu e scris în slove de plumb pe stânci. Căci eu am venit, nu din întuneric la notorietatea momen-

tană a crimei, ci dintr'un fel de eternitate a faimei la un fel de eternitate a infamiei, și une-ori îmi pare să fi arătat — dacă mai trebuie să se arate, că între faimă și infamie nu e decât un pas, și poate nici atâta.

Totuși, în chiar faptul că lumea mă va recunoaște ori-unde mă voi duce, și va ști de nebcuniile vieții mele, văd un bine. Asta mă va sili a mă afirmă din nou ca un artist, și cât mai curând. O singură frumoasă lucrare de artă să pot produce, și voi fi în stare să răpesc răutății otrava, lașității rânjirea și să smulg din rădăcini limba disprețului.

Și de-ar fi viața, cum desigur, este, o problemă pentru mine, eu nu-s mai puțin o problemă pentru viață. Oamenii trebuie să adopte oarecare atitudine față de mine, și astfel să judece și asupra lor și asupra mea. N'am nevoie să spun că nu fac nici-o aluzie personală. Singurii cu cari aş doi acum să fiu, sunt artiștii și păștii: cei ce cunosc ce-i frumusețea și cei ce cunosc ce-i durerea: nimeni altul nu mă interesează. Nici că pretind ceva vieții. Tot ce-am spus privește atitudinea mea mintală față de viața în întregul ei, și simt că: a nu

mă rușină de a fi fost pedepsit, este unul din primele puncte la cari trebuie să ajung, pentru desăvârșirea mea proprie, și pentrucă-s așa de nedesăvârșit.

Apoi trebuie să învăț a fi fericit. Odată știam, ori gândiam că știu, din instinct. Eră odată numai primăvară în inima mea. Temperamentul meu eră înrudit cu bucuria. Mi-am umplut viața cu plăcere, cum ai umple până sus o cupă cu vin. Acum mă apropii de viață dintr'un punct de vedere cu totul nou, și chiar a concepe fericirea mi-i adesea foarte greu. Mi-aduc aminte, pe vremea trimestrului meu dintâi la Oxford am cetit în **Renaissance** a lui Pater — această carte ce avuse o înrăurire așa de ciudată asupra vieții mele — cum Dante așează jos în infern pe cei ce de bună voie trăesc în tristeță; și ducându-mă în biblioteca școlii, am întors la pasagiul din **Divina Comedie**, unde sub mocirla îngrozitoare zac cei ce erau „posomorâți în aerul dulce“ spunând pe veci și veci între suspinuri:

„Tristi fummo

Nell aer dolce che dai sol s'allegra“.

Știam că biserica condamnă *accidia*, dar ideea în întregime mi se părea fantastică, tocmai felul de păcat — mi 'nchipuiam eu, pe care l-ar născoci un preot ce n-ar ști nimic despre viața reală. Nu puteam pricepe cum Dante, care zice că „Durerea ne împreunează iar cu Dumnezeu“, ar fi putut fi așa de aspru față de cei îndrăgiți de melancolie, dacă existau într'adevăr unii ca aceștia. Nu bănuiam că într'o zi asta va ajunge una din cele mai mari ispite ale vieții mele.

Când eram la închisoarea Wandsworth doream să mor. Eră singura-mi dorință. Când apoi după două luni de infirmerie mă aduseră aici, și mă simții mai însănătoșit, mă cuprinse o furie. Imi pusei în gând a-mi face seama chiar în ziua plecării din închisoare. După o vreme acest acces trecu, și mă hotărâi să trăiesc, dar să îmbrac jalea cum regele îmbracă purpura : să nu mai zâmbesc ; să preschimb într'o casă îndoliată orice casă unde aș intra ; să fac pe prietenii mei să meargă încet în tristeță alături de mine ; să-i învăț că melancolia este adevăratul secret al vieții ; să-i schilodesc cu o durere străină ; să-i turbur cu suferința

mea proprie. Acuma mă simt cu totul altfel. Văd că ar fi ingrât și neplăcut din parte-mi să-mi compun o față așa de tristă, pentruca prietenii când vin la mine să-și compue fețe și mai triste, spre a-și arătâ simpatia lor; sau, de ași vrea să le fac cinste, să-i poftesc a se așezâ tăcuți la ierburi amare și mâncări de comând. Trebuie să învăț a fi vesel și fericit.

In ultimele două prilejuri, când mi se dădù voe a vedeâ pe prietenii mei aici, încercai să fiu cât mai vesel și să-mi arăt veselia, spre a-i răsplăti puțin de osteneala venirii lor din oraș, ca să mă vadă. E numai o mică răsplată, știu: dar e singura — nu mă îndoesc, care le place mai mult. Văzui pe R... timp de o oră într'o Duminică, și căutai să dau cea mai deplină expresie mulțumirii ce într'adevăr simțiam la întâlnirea noastră. Și că am dreptate cu privire la ideile ce le exprim aici, mi-o dovedește faptul, că de când sunt închis, acum pentru întâia oară am o adevărată dorință de viață.

Sunt în fața mea atâtea lucruri de făcut, în cât aş considerâ-o ca o tragedie să mor îna-

inte de a fi putut îndeplini măcar o parte din ele. Văd noi dezvoltări în artă și viață, fiecare fiind un chip nou de perfecție. Doresc a trăi ca să pot explora ceea ce nu-i mai puțin, de cât o lume nouă pentru mine.

Vroești să știi ce-i astă lume nouă? Cred că poți ghici.—E lumea în care am trăit. Durerea deci, și tot ce te învață ea, este lumea mea nouă.

Trăiam altă dată numai pentru plăcere. Ocoliam suferința și durerea sub orice formă. Le uram pe amândouă. Hotărâsem a le nesocoti pe cât cu putință: a le privi, să zic așa, ca manifestări de imperfecție. Nu făceau parte din planul vieții mele. Nu aveau loc în filozofia mea. Mama care cunoștea viața în întregime îmi citea dese ori versurile lui Goethe — scrise de Carlyle într'o carte ce i-o dase cu ani înainte, și traduse de el, cred, astfel :

Ceeace nici-odată nu și-a mâncat pâinea în durere,

Ceeace nici-odată nu și-a petrecut orele nopții

Plângând în așteptarea zilei de mâine,

„Acela nu vă cunoaște pe voi, puteri cerești“.

Erau versurile, pe cari aceea nobilă regină a Prusiei, tratată de Napoleon cu atâta grosolană asprime, le cită în umilința și exilul ei; erau versurile, pe cari mama le cită des în supărările zilelor ei din urmă. Hotărât, eu refuzasem să le primesc ori să recunosc marele adevăr ascuns în ele. Nu le puteam înțelege. Mi-aduc aminte foarte bine cum îi spuneam, că eu nu vreau să-mi mănânc pânea în durere, și nici să-mi petrec orele de noapte plângând în așteptarea încă unor zori amare.

Nu știam că era unul din lucrurile speciale, pe cari mi-l păstrau ursitele: că timp de un an, într'adevăr, nu era să fac altceva. Inșă așa mi-a fost dat: și aste luni din urmă, după mari greutate și lupte, am putut să pricep câteva din lecțiile ascunse în inima durerii. Preoții și poporul de rând ce întrebuintează fraze fără înțelepciune, vorbesc uneori de suferință ca de un mister. E într'adevăr o revelație. Vezi lucruri, pe cari nu le-ai văzut nici când înainte. Consideri întreaga istorie dintr'un alt punct de vedere. Ceeace ai simțit în chip

nedeslușit, prin instinct, cu privire la artă, o simți acum pe cale intelectuală și emoțională cu deplină limpezime de viziune și deplină putere de înțelegere.

Văd acuma că durerea, fiind cea mai înaltă emoție de care omul e capabil, este totodată tipul și măsura oricărei arte mari. Ceeace artistul caută întotdeauna este un fel de existență în care sufletul și trupul sunt una și nedespărțite: în care partea din afară este expresia lăuntrului, în care forma revelează. Asemenea feluri de existență nu-s puține: tinerețea și artele ce se preocupă de tinerețe ne-ar putea servi de model într'un moment: într'altul ne-ar plăcea să credem că arta peisagiului modern, în finețea-i de impresie, în sugestia unui spirit locuind în lucrurile externe și făcându-și îmbrăcăminte de o potrivă din pământ și aer, din păclă și cetate, și în simpatia-i bolnăvicioasă pentru dispoziții și tonuri, și culori—îndeplinește pentru noi pictural ceea ce s'a fost îndeplinit într'o așa plastică perfecție de Greci. Muzica, în care subiectul e absorbit în expresie și nu se poate despărți de ea, e o pildă complexă, și o floare sau un copil,

e o pildă simplă, de ceeace vreau să înțeleg ; dar durerea e cel din urmă tip, atât în viață, cât și în artă.

În dosul bucuriei și râsului poate fi un temperament aspru, greoiu și nesimțitor. Dar în dosul durerii e totdeauna durere. Suferința, în osebire de plăcere, nu îmbracă mască. Adevărul în artă nu-i vre-o corespondență între idea esențială și existența întâmplătoare ; nu-i asemănarea formei cu umbra, sau a formei oglindite de cristal, cu forma însăși ; nu-i ecoul venit dintr'un deal găunos, și nu e nici izvorul argintiu din vale ce arată luna lunii și pe Narcis lui Narcis. Adevărul în artă e unitatea lucrului cu sine însuși : exteriorul ajuns expresia lăuntrului : sufletul întrupat : corpul însuflețit de spirit. De aceea nu-i adevăr comparabil durerii. Sunt momente când durerea îmi pare a fi singurul adevăr. Alte lucruri pot fi iluzii ale ochiului și gustului, făcute să orbească pe unul și să îndestuleze pe altul, însă din durere s'au fost zidit lumile, și la nașterea unui copil ori unei stele e durere.

Mai mult chiar, este în durere o realitate intensă, peste seamă. Am spus despre mine,

că stam în relații simbolice cu arta și cultura
veacului meu. Nu-i un singur om nenorocit,
închis împreună cu mine în acest loc nenoro-
cit, care să nu stea în relații simbolice cu în-
săși taina vieții. Căci taina vieții e suferința.
Asta se ascunde în dosul fiecărui lucru. Când
începem a trăi, ce-i dulce ni-i așa de dulce,
și ce-i amar e așa de amar, că ne îndreptăm
toate dorințele spre plăceri și căutăm nu numai
o „lună sau două a ne hrăni cu faguri de
miere“, ci în toți anii, neștiutori că putem
într'adevăr înfometă sufletul.

Mi-aduc aminte, vorbind cândva despre asta
cu una din cele mai frumoase personalități ce
le-am cunoscut vreodată: o femeie a cărei sim-
patie și nobilă bunătate, înainte și după închi-
derea mea, au întrecut orice descriere; ea m'a
ajutat într'adevăr, fără s'o știe, ca să-mi duc
povara necazurilor mele mai mult ca oricare
altul, și prin simplul fapt al existenței sale, fiind
ceeace este—în parte un ideal și în parte o
înfrăurire: o sugestie de ceeace poți deveni,
cât și un ajutor spre această devenire; un su-
flet ce îndulcește aerul obicinuit, și face să pară
ce-i spiritual tot așa de simplu și de firesc ca

și lumina soarelui sau marea: pentru ea frumusețea și durerea umblă mână în mână, și au aceeași menire. Cu prilejul pomenit, mi-aduc bine aminte să-i fi zis, că într'o ulicioară din Londra e destulă suferință să arate că Dumnezeu n'a iubit pe om, și că oriunde se află vre-o durere, fie chiar a unui copil ce plânge într'o grădină de o greșeală săvârșită ori nu, fața creațiunii e pe deplin stricată. Nu aveam câtuși de puțin dreptate. Ea mi-a spus-o, dar n'o puteam crede. Nu eram în sfera unde o asemenea credință ar fi pătruns.

Acuma mi se pare că iubirea de orice fel este singura explicație posibilă a mulțimii enorme de suferinți ce-s în lume. Nu pot concepe o altă explicație. Sunt convins că nu-i alta și dacă lumea, precum am spus, a fost zidită din durere, apoi de mâinile iubirii a fost zidită, căci pe nici o altă cale sufletul omului, pentru care lumea a fost făcută, n'ar putea atinge deplina măsură a desăvârșirii sale. Plăcere pentru frumosul trup, însă durere pentru frumosul suflet.

Când spun că-s convins de aceste lucruri vorbesc cu prea multă mândrie. Departe, ca

un perfect mărgăritar, poți vedea cetatea lui Dumnezeu. E așa de minunată încât pare că un copil ar putea-o atinge într-o zi de vară. Și cu adevărat un copil ar putea. Pentru mine însă și alții ca mine e altfel. Poți căpăta un lucru într-o singură clipă, dar îl pierzi în lungile ore ce urmează cu picioare de plumb. E așa greu să te ții la „înălțimi unde sufletul e vrednic să se urce“. Gândim în veșnicie, dar ne mișcăm încet în timp; și cât de încet timpul trece pentru noi din închisoare n'am nevoie să mai spun, nici despre urâtul și desnădejdea ce se tot strecoară în celulă, și în celula inimii, cu așa ciudată stăruință, încât ai avea par'că să mături și să-ți gătești casa pentru sosirea lor, ca pentru un oaspe nepoftit, sau un stăpân amarnic, sau un rob al cărui rob s'a întâmplat să fii.

Și, deși acum prietenii mei ar crede-o cu anevoie, totuși nu-i mai puțin adevărat, că pentru ei, trăind în libertate și lenevie și comfort, e mai ușor să învețe lecțiile umilinții decât e pentru mine, care-mi încep ziua punându-mă în genunchi și spălând dușumeaua celulei. Căci viața de închisoare cu nesfârșitele-i lipsuri și

restricții te îndeamnă la răsvrătire. Cel mai grozav lucru nu-i că-ți zdrobește inima—ini-mile sunt făcute a fi zdrobite—dar că-ți-o preface în piatră. Simți uneori că numai cu o frunte de aramă și buze disprețuitoare mai poți să-ți duci ziua. Și cel ce-i în răsvrătire nu poate primi grație, ca să întrebuițez vorba atât de dragă bisericii—cu atâta dreptate, citez a zice—căci în viață ca și în artă starea de răsvrătire închide căile inimei și nu lasă a pă-trunde adierile cerului. Totuși eu trebuie să învăț aceste lecții aici, de-i să le învăț undeva, și trebuie să fiu plin de bucurie dacă picioarele mi-s în calea dreaptă și fața-mi întoarsă către „poarta ce se cheamă frumoasă“, deși s'ar putea de multe ori să cad în noroiu și adesea prin ceață să mă rătăcesc.

Această viață nouă, cum din iubirea pentru Dante îmi place uneori s'o numesc, firește nu-i de fel o viață nouă, ci numai continuarea prin desvoltare și evoluție a vieții mele anterioare. La Oxford, într'o dimineață, cu un an înainte de a-mi lua diploma, mi-aduc aminte să fi zis unui prieten, pe când hoinăream pe strimtele alei cu multe pasări din jurul Magdalenei, că

doriam să gust din rodul tuturilor pomilor din grădina lumii, și că intram în lume cu această râvnă în sufletul meu. Și așa m'am dus, cu adevărat, și așa am și trăit. Singura-mi greșeală a fost, că m'am mărginit numai la pomii ce mi s'au părut a fi partea luminată a grădinii, și am ocolit cealaltă parte pentru umbra și întunecimea ei. Căderea, rușinea, sărăcia, tristețea, desnădejdea, durerea, chiar lăcrămile, cuvintele întretăiate ce vin din buze în suferință, remușcarea ce te face să umbli pe spini, conștiința ce osândește, înjosirea de sine ce pedepsește, mizeria ce-și pune cenușă pe cap, obida ce-și alege pânza de sac drept haină și-și pune fiere în băutură—toate astea erau lucruri de cari mă temeam. Și cum hotărâi a nu ști nimic de ele, fusei constrâns a le gustă pe fiecare la rând, a mă hrăni cu ele, a nu aveà un timp nici o altă hrană.

Nu regret nici o clipă de a fi trăit pentru plăcere. Am făcut-o din plin, cum ar trebui să se facă tot ce se face. Nu-i plăcere pe care să n'o fi cercat. Am zvârlit mărgăritarul sufletului meu într'o cupă cu vin. Am coborât cărarea de ghiocci în sunetul flautelor. Am trăit

în faguri de miere. Însă de aș fi continuat aceiaș viață, ar fi fost rău, fiindcă ar fi fost mărginit. A trebuit să înaintez. Cealaltă jumătate avea de asemenea tainele ei pentru mine. De sigur toată asta e adumbrită și prevăzută în cărțile mele. Ceva este în **Printul Fericit**, ceva în **Tânărul Rege**, mai ales în pasagiul unde vlădica zice băiaului îngenunchiat: „Cel ce a creat nenorocirea, nu-i oare mai înțelept ca tine?“, o frază care pe când am scris-o mi s'a părut ceva mai mult ca o frază; o bună parte se ascunde în nota de fatalitate ce ca un fir purpuriu trece prin țesătura lui **Dorian Gray**; în **Criticul ca Artist** apare în mai multe culori; în **Sufletul Omului** e așternută jos, și în slove foarte ușoare de citit; e unul din refrenuri ale căror *motive* repetate fac pe **Salomea** atât de asemănătoare cu o bucată de muzică și-i dau unitatea unei balade; e întrupată apoi în poemul în proză despre omul, care, cu bronzul, din imagina „Plăceri ce durează o clipă“ are de făcut imagina „Dureri ce durează pe veci“. Nu putea să fie altfel. În fie ce moment singuratic al vieții, omul este ceea ce va fi, nu mai puțin decât ceea ce a fost.

Arta este un simbol, fiindcă omul este un simbol.

Viața asta nouă, de o pot atinge pe deplin, este cea din urmă realizare a vieții artistice. Căci viața artistică e numai dezvoltare de sine. Umilința la artist este primirea sinceră a tuturor experiențelor, întocmai precum iubirea la artist e numai simțul frumuseții ce-și revelează lumii trupul și sufletul. În **Marius Epicureanul**, Pater caută să împace viața artistică cu viața religioasă, în înțelesul adânc, frumos și sever al cuvântului. Dar Marius e ceva mai mult ca un spectator: un spectator ideal într'adevăr, și unul căruia e dat „să contemple priveliștea vieții cu emoții cuvenite“, ceea ce Wordsworth definește ca țelul adevărat al poetului; totuși nu-i decât un spectator și poate cam prea ocupat cu frumusețea băncilor sanctuarului spre a băga de seamă că are sub ochi sanctuarul durerii.

Văd o legătură cu mult mai intimă și imediată între adevărata viață a lui Crist și adevărata viață de artist; și simt o vie mulțumire la gândul că mult înainte de ce durerea mă cuprinse și mă legă de roata ei, eu scrisesem

în **Sufletul Omului** că cine ar vrea să ducă o viață asemeni lui Crist, ar trebui să fie pe deplin și absolut el însuși, și-mi luasem drept tipuri nu numai păstorul pe deal și captivul în celulă, dar și pictorul pentru care lumea e un spectacol și poetul pentru care lumea e un cântec. Mi-aduc aminte spunând într'o zi lui André Gide, cum stam la o cafenea din Paris, că, pe când metafizica n'are decât puțin interes pentru mine, și morala nici unul, nu e nimic din câte spusese Platon ori Crist care să nu poată fi transpus în sfera artei și să nu-și găsească acolo deplinul rost.

Nu numai că putem vedea în Christ acea strânsă împreunare a personalității cu perfecția ce formează adevărata deosebire între mișcarea clasică și romantică în viață, dar însuși temeiul firii sale eră la fel cu al unui artist—o intensă și aprinsă imaginație ca flacăra. El a realizat în întreaga sferă a relațiilor omenești, acea simpatie imaginativă, care în sfera artei este singura taină a creațiunii. El a înțeles lepra leprosului, întunecimea orbului, cruda mizerie a celor ce trăesc pentru plăcere, curioasa sărăcie a bogatului. Cineva mi-a scris în vre-

mea de necaz : Când nu mai ești pe pedestal, nu ești interesant“. Cât de departe era scriitorul de ceea ce Matthew Arnold numește „Secretul lui Iisus“. Și unul și altul l'ar fi învățat că orice se întâmplă altuia, se întâmplă și ție însuși, și dacă vrei o inscripție s'o citești în zori și în timp de noapte și pentru plăcere și pentru durere, scrie sus pe zidurile casei tale în slove pe cari să le aurească soarele și luna să le argintească : „Ce ți se întâmplă ție însuși, se întâmplă și altuia“.

Intr'adevăr, locul lui Christ e între poeți. Întreaga lui concepție asupra omenirii izvoră de-a dreptul din imaginație și poate fi împlinită numai prin mijlocul ei. Ce eră Dumnezeu pentru panteist, pentru el eră omul. A fost cel dintâi care să conceapă razele împărțite ca o unitate. Înaintea vremii lui fuseseră zei și oameni, și, simțind prin misticismul simpatiei că se întrupaseră în sine fiecare din ei, se numește Fiul unuia ori Fiul altuia, după dispoziție. Mai mult ca oricare altul în istorie, el trezește în noi acea stare de uimire la care se adresează totdeauna romantismul. E încă pentru mine ceva aproape de necrezut în idea

unui tânăr țăran Galilean, închipuindu-și că poate duce pe umerii săi povara lumii întregi: tot ce s'a făcut și îndurat, și tot ce rămâne încă a se face și îndurà: păcatele lui Nero, lui Cesar Borgia, lui Alexandru VI, și celui ce fusese Împărat al Romei și Preot al Soarelui: suferințele celor ce-s legiune și a căror locuință e printre morminte: neamuri apăsate, copii din uzine, hoți, pușcăriși, proseriși, cei ce-s muți sub apăsare și a căror tăcere e auzită doar de Dumnezeu; și nu numai închipuind asta ci tot odată realizându-o, așa că toți ce vin în atingere cu personalitatea sa—fie chiar de nu îngenuchiază înaintea altarului și preotului său, simt într'un fel că li se ia urătenia păcatului și li se destăinue frumusețea durerii lor.

Am spus de Crist că-i rânduie între poeți. Asta-i adevărat. Shelley și Sofocle sunt din tovărășia lui. Chiar viața lui întreagă e cea mai minunată dintre poeme. Pentru „milă și teroare“ nu e nimic asemănător în tot cielul tragediei grecești. Deplina curățenie a protagonistului ridică întregul plan la o culme de artă dramatică, de unde suferințele Tebei și al neamului Pelops sunt prii chiar grozăvia lor ex-

cluse, și arată cât de greșit a fost Aristoteles, când a zis în tratatu-i despre dramă, că ar fi cu neputință de suportat priveliștea unui nevinovat în suferință. Nici în Eschil și Dante, acești maeștri severi ai iubirii, nici în Shakespeare, cel mai uman din toți artiștii mari, nici în totalitatea poveștilor și legendelor celtice, unde frumusețea lumii apare prin ceața lacrimilor, și viața unui om nu-i mai mult ca viața unei flori, nu e ceva care prin simplitatea emoției împreună cu sublimul efectului tragic, să egaleze ori măcar să se apropie de cel din urmă act al pătimirii lui Christ. Mica cină cu tovarășii săi, din care unul îl și vânduse pe o sumă de bani; neliniștea din tăcuta grădină cu lună; falșul prieten apropiindu-se ca să-l trădeze cu o sărutare; prietenul ce credea încă într'insul și pe care, ca pe o stâncă, sperase a clădi o casă de sălaș pentru om, lepădându-se de el odată cu strigarea cocoșului în zori; deplina lui părăsire și supunere; și mai presus de toate scene ca acelea unde înaltul preot al ortodoxiei își rupe haina de mânia, și magistratul dreptății civile cere apă în speranța zadarnică de a se curăți de pata sângelui

inocent care-l face să fie figura roșie în istorie; ceremonia tristă a încoronării, unul din cele mai minunate lucruri în toate vremurile; răstignirea Celui Nevinovat înaintea ochilor mamei și discipolilor iubiți; soldații jucând la zaruri hainele lui; moartea grozavă prin care a dat lumii un simbol veșnic; și mai la urmă îngroparea în cripta omului avut, corpul-i înfășurat în pânze egiptene cu aromate costisitoare și parfum cașicum ar fi fost un fiu de rege. Când contempli toate astea numai din punctul de vedere al artei nu poți decât să fii recunoscător că cea mai înaltă slujbă a Bisericii este jucarea tragediei fără vărsare de sânge: reprezentarea mistică, prin dialoguri și gesturi a Pătimirii Domnului; și-i totdeauna un izvor de mulțumire pentru mine să-mi aduc aminte că cea din urmă supraviețuire a corului grecesc, pierdut aiurea pentru artă, se mai găsește la cântărețul ce răspunde preotului din altar.

Totuși întreaga viață a lui Christ—așa de mult se pot împreună durerea și frumusețea în înțelesul și manifestările lor—e într'adevăr o idilă, deși se mântuie cu ruperea catapetesmei

templului și întinericul sosind pe fața pământului, și piatra prăbușită la poarta mormântului. Ți-l închipui totdeauna ca pe un mire cu suita lui, cum el însuși se descrie undeva; ca pe un păstor rătăcind prin văi cu turma în căutarea de iarbă verde sau apă răcoroasă; ca pe un cântăreț încercând să clădească din muzică zidurile Cetății lui Dumnezeu; sau ca pe un îndrăgostit pentru a cărui dragoste lumea întreagă era prea strâmtă. Minunile lui mi se par tot atât de frumoase ca venirea primăverii, și tot atât de firești. Nu văd nici o greutate în a crede că era așa de mare farmecul personalității lui încât simpla-i arătare putea aduce tihnă sufletelor necăjite, și că cei ce-i atingeau pulpana sau mâinile își uitau de suferință; sau, cum trecea prin viață, norodul ce nu văzuse nimic din misterul vieții, îl vedea limpede, și alții ce fuseseră surzi la orice glas afară de al plăcerii, auziau pentru întâia oară glasul iubirii și-l găseau tot așa de „muzical ca și lira lui Apollon”; sau că patimile urâte fugiau la apropierea lui, și oameni, ale căror triste vieți lipsite de închipuire fuseseră ca un fel de moarte, se înălțau ca din groapă

când îi chemă; sau că norodul uită foamea și setea și grijile acestei lumi, când el predică pe munte, și când se așeză la masă, tovarășilor ce-l ascultau hrana cea ordinară li se părea delicată, și apa avea gustul vinului bun și toată casa ajungea plină de mireasma și dulceața nardului.

Renan în a sa *Vie de Jėsus*—această pioasă a șasea evanghelie, evanghelia după St. Toma, s'ar putea numi—zice undeva că marea izbândă a lui Christ este de a se fi făcut și după moarte tot atât de iubit ca și în timpul vieții. Și desigur, dacă locu-i este între poeți, el e și fruntașul tuturor îndrăgostiților. El văzù că iubirea eră primul secret în lume pe care-l căutau înțelepții, și că numai prin iubire te-ai putea apropia fie de inima leprosului, fie de picioarele lui Dumnezeu.

Și mai presus de orice, Christ e cel mai mare individualist. Umilința, ca și primirea artistică a tuturor experiențelor, este numai un chip de manifestare. Christ caută întotdeauna sufletul omului. Il numește: „Impărăția lui Dumnezeu“ și-l găsește în orișicine. Il compară cu lucruri mici, cu un bob mărunț, cu o

mână de aluat, cu un mărgăritar. Asta, fiindcă numai scăpându-te de toate pasiunile străine, de toată cultura căpătată și de toate câștigurile din afară, bune sau rele, îți poți simți sufletul.“

Răbdasem tot cu ceva îndărătnicie și multă revoltă firească, până ce nu-mi rămase nimic în lume, afară de un lucru. Imi pierdusem numele, poziția, fericirea, libertatea, bogăția. Eram un pușcăriaș și un sărac. Dar mai aveam pe copiii mei. Deodată îmi fură luați de lege. Eră o lovitură așa de cumplită încât nu știam ce să fac; dădui în genunchi, și-mi plecai capul, și plânsei, și zisei: „Trupul unui copil este ca trupul Domnului: eu nu-s demn nici de unul, nici de altul“. Acest moment părù că mă scapă. Văzui atunci că singurul lucru pentru mine eră să primesc tot. De atunci—curios cum se va părea—am fost mai liniștit. Atinsesem, fără îndoială, sufletul meu în ultima-i esență. În multe privinți îi fusesem dușman, dar îl găsii așteptându-mă ca un prieten. Când vii în atingere cu sufletul, te faci simplu ca un copil, cum a zis Christ că ar trebui să fii. E tragic cât de puțini „își posedă sufletele“ înainte

de a muri. „Nimic nu-i mai rar în om“, zice Emerson, „decât o faptă a lui proprie“. Foarte adevărat. Cei mai mulți oameni sunt alți oameni. Gândurile lor sunt părerile altora, viețile lor o mimicărie, pasiunile lor o citație. Christ n'a fost numai cel mai mare individualist, dar și primul individualist în istorie. Mulți au cerat să-l înfățișeze ca pe un filantropist de rând ori a-l socoti un altruist laolaltă cu cei mulți și sentimentali. Dar el n'a fost nici una, nici alta. Firește, are milă de săraci, de cei închiși în pușcărie, de umili, de nenorociți; dar el are mai multă milă de bogați, de greoi hedoniști, de cei ce-și sacrifică libertatea ajungând robii lucrurilor, de cei ce îmbracă vestmânt moale și trăesc în case regești. Avuția și plăcerea i se păreau cu adevărat mai mari tragedii ca sărăcia și durerea. Iar cât pentru altruism, cine știa mai bine ca el, că vocația și nu voința botărește, și că nu poți culege struguri din spini ori smochine din scaeți?

A trăi pentru alții ca o țintă anume conștientă nu eră crezul său. Nu eră temeiul crezului său. Când zice: „Iertați vrăjmașilor voștri“, nu o zice de dragul vrăjmașului, ci de

dragul tău însuși, și fiindcă iubirea e mai frumoasă ca ura. În sfatul către tânăr: „Vinde tot ce ai și dă săracului“, nu se gândește la starea săracului, ci la sufletul tânărului, suflet pe care bogăția îl strică. În concepția lui despre viață e una cu artistul, care știe că prin neînălăturata lege a desăvârșirii de sine, poetul trebuie să cânte, și sculptorul să gândească în bronz, și pictorul să facă din lume oglinda emoțiilor sale, tot așa de firesc și de sigur cum trebuie să înflorească gheorghinul în primăvară și grâul să devie auriu în timpul recoltei, și luna în colindele-i orânduite să se preschimbe din scut în secere și din secere în scut.

Și de n'a spus Christ oamenilor: „Trăiți pentru alții“ a scos la iveală însă, că nu este nici-o deosebire între viețile altora și viața ta proprie. Prin aceasta el a dat omului o întinsă personalitate titanică. De la venirea lui, istoria fiecărui individ aparte este, ori poate fi, istoria lumii. De bună seamă cultura a mărit cu mult personalitatea omului. Arta ne-a făcut gânditori-miriadari. Cei cu temperament artistic merg în exil cu Dante și învață cât de sărată e pâinea altora, și cât de aspre treptele lor; ei ating pe

o clipă seninătatea și liniștea lui Goethe, și tot odată știi prea bine că Baudelaire strigase Dumnezeuirii:

„O Seigneur, donnez moi la force et le courage
De contempler mon corps et mon coeur sans dégoût“.

Din sonetele lui Shakespeare ei scot—poate în paguba lor, taina iubirii poetului și și-o însușesc; se uită cu ochi noi la viața modernă, fiindcă au ascultat o nocturnă a lui Chopin, ori au atins obiecte grecești, ori au cetit povestea pasiunii vre-unui om stins de mult pentru vre-o femeie care aveà părul ca firele de aur și gura ca o rodie. Dar simpatia temperamentului artistic merge în chip necesar spre ceace și-a găsit expresie. În cuvinte sau în culori, în muzică sau în marmoră, după măștile zugrăvite ale unei piese de Eschil, sau prin trestile scobite și împreunate ale vre-unui păstor Sicilian, omul și menirea lui trebuie să fie revelate.

Pentru artist, expresia este singurul mod sub care poate concepe viața. Pentru el tot ce-i mut e mort. Dar pentru Christ nu erà așa. Cu o lărgime de imaginație uimitoare ce te umple aproape de teamă, el își luă drept împărăție întreaga lume nearticulată, negrăitoarea lume

a durerii, și făcù din sine eternul ei tãlmaciu. Pe cei de care am vorbit cã-s muți sub apãsare și „a cãror tãcere e auzitã numai de Dumnezeu“ el și-i alese de frați. Cãutã sã devie ochii orbilor, urechile surzilor, și un țipãt pe buzele celor cu limbile legate. Dorința lui erã sã fie o adevãratã trãmbițã, prin care sã poatã strigã cãtre ceruri miriadele ce nu-și gãsiserã cuvânt. Și simțind, cu firea unui artist pentru care suferința și durerea erau moduri de înfãptuire a concepției frumosului, simțind cã o idee nu-i de preț pãnãce nu se întrupeazã și nu ajunge imagine, făcù din sine imaginea Omului Durerilor, și ca atare fascina și stãpãni arta, cum nu reuși s'o facã nici-un zeu grec.

Cãci zeii greci, cu tot albul și roșul frumoaselor lor membre iuți, nu erau într'adevãr ceea ce pãreau a fi. Fruntea boltitã a lui Apollon erã ca discul soarelui ivindu-se pe un deal în zori, și picioarele lui ca aripile dimineții, dar el însuși fusese crud cu Marsias și lãsase pe Niobe fãrã copii. În scuturile de oțel ale ochilor Atenei nu fusese milã pentru Arachne ; pompa și pãunii erau tot ce aveã Hera

mai nobil ; și tatăl zeilor însuși fusese prea îndrăgit de fiicele omului. Cele două figuri mai adânc sugestive ale Mitologiei grecești, erau pentru religie, Demeter, o Zeită Pământeană—nu una din Olimp, și pentru artă, Dionysos, fiul unei muritoare, care se și sfârșise, dându-i naștere.

Dar viața însăși din sfera ei cea mai de jos și mai umilă a produs pe unul, cu mult mai minunat ca mama Proserpinei ori fiul Semelei. Din prăvălia tâmplarului din Nazaret a răsărit o personalitate mai mare de cât oricare alta zămislită de mit și legendă, și una—destul de ciudat, sortită să reveleze lumii însemnarea mistică a vinului și adevărata frumusețe a crinilor de câmp, cum n'a făcut-o nici-unul, fie în Citeron, fie în Ena.

Cântul lui Isaia : „El e disprețuit și lepădat de oameni, un om al durerilor și știutor de suferință ; și noi ne-am ascuns fețele de la dânsul“, i s'a părut a se referi la el, și în el profeția era împlinită. Să nu ne speriem de o asemenea frază. Fiece lucrare de artă este împlinirea unei profeții : căci fiecare lucrare de artă este întoarcerea unei idei într'o imagine. Fiece

făptură omenească ar fi să fie realizarea unui ideal, în gândul lui Dumnezeu, ori în gândul omului. Christ a găsit tipul și l'a fixat, și visul unui poet Virgilian, fie în Ierusalim, fie în Babilon, a ajuns în lunga trecere a veacurilor să se întrupeze în acela pe care lumea îl aștepta.

Pentru mine unul din lucrurile mai de regretat în istorie este că renașterea lui Christ, care a produs catedrala din Chartres, ciclul Arturian de legende, viața Sfântului Francis d'Assis, arta lui Giotto și **Divina Comedie** a lui Dante, n'a fost lăsată să se desvolte în liniile ei proprii, ci a fost stingherită și tulburată de trista renaștere clasică ce ne-a dat pe Petrarca, și frescurile lui Rafael și arhitectura Paladiană, și formala tragedie franceză și catedrala St. Paul, și poezia lui Pope, și tot ce se face din afară și după niște reguli moarte, și nu izvorăște dinlăuntru printr'un suflet de inspirație. Dar ori unde-i o mișcare romantică în artă, acolo într'un fel, și sub o formă oarecare, este Christ, sau duhul lui Christ. Este în *Romeo și Julieta*, în *Poveste de iarnă*, în poezia Provensală, în *Vechiul Marinar*, în *La*

Belle Dame sans merci, și în *Balada Carității* a lui Chatterton.

Lui îi datorim cele mai felurite lucruri și oameni. *Les Misérables* a lui Hugo, *Fleurs du Mal* a lui Baudelaire, nota de milă din romanele rusești, Verlain și poeziile lui Verlaine, vitraliile și tapițăriile și lucrările quattro-cento ale lui Burne-Jones și Morris îi aparțin lui nu mai puțin ca turnul lui Giotto, Lancelot și Guinevere, Tannhäuser, turburătoarele marmore romantice ale lui Michel Angelo, arhitectura ogivală și iubirea de copii și flori—pentru aceste două din urmă, într'adevăr, arta clasică aveă puțin loc, abia de ajuns spre a crește și a se jucă; însă din veacul al doisprezecelea încoace, își făcură neconținut apariția în artă, sub felurite chipuri și în felurite timpuri, ivindu-se schimbăcios și caprițios, cum le șade bine copiilor și florilor: primăvara dându-ți totdeauna impresia că florile fuseseră ascunse, și eșiră doar la soare, de teama ca oamenii în vârstă ar osteni căutându-le și nu le-ar mai căută; iar viața unui copil nefiind mai mult ca o zi de April cu ploae și cu soare pentru Narcis,

E însușirea imaginativă a chiar firii lui Christ, care face din el centrul palpitant al romantismului. Curioasele figuri ale dramei poetice și ale baladei sunt create de imaginația altora, însă din imaginația lui proprie s'a creat Isus din Nazaret. Strigătul lui Isaia, într'adevăr, n'are a face mai mult cu venirea lui, pe cât are a face privighetoarea cu răsărirea lunii—nu mai mult, deși poate nu mai puțin. El a fost negarea precum și afirmarea profeției. Pentru fiecare așteptare împlinită, eră și una pe care o distrugea. „In orice frumusețe, zice Bacon, este oarecare ciudățenie“, și despre cei născuți din spirit—adică, despre cei cari-s ca și el puteri dinamice—Christ zice că sunt ca vântul care „sufală unde-i place, și nici un om nu poate spune de unde vine și 'ncotro se duce.“ De aceea și este Christ așa de atrăgător pentru artiști. El are toate elementele de culoare ale vieții: mister, ciudățenie, patos, sugestie, extaz, iubire. El se adresează stării de uimire, și crează acea dispoziție în care numai poate fi înțeles.

Și eu sînt bucuros să amintesc, că dacă el este „tot din imaginație“, lumea însăși e din aceeaș substanță. Am spus în *Dorian Gray*, că

marile păcate ale lumii au loc în creier: dar în creier au loc toate. Știm acum că nu vedem cu ochii și nu auzim cu urechile. Ele-s căi de transmitere, cu mai multă sau mai puțină exactitate, a impresiilor. În creier este roșu macul, mărunțul mirositor și ciocârliia cântă.

De câțiva timp studiez cele patru poeme în proză asupra lui Christ. De Crăciun isbutii amî procură un Testament grecesc, și'n fiecare dimineață, dupăce 'mi curăț celula și-mi lustruesc talgerile, citesc puțin din Evanghelie, o duzină de versete, luate de oriunde, la întâmplare. E un mijloc încântător de a-ți deschide ziua. Fiecine, chiar într'o viață turbure și neorânduită, ar trebui să facă acelaș lucru. Repetarea nesfârșită—la vreme sau nu, a șters pentru noi, prospețimea, naivitatea, simplul farmec romantic al Evangheliilor. Le auzim cu mult prea des și rău cetite, și orice repetiție e anti-spirituală. Când te întorci la textul grecesc, e cași cum ai intra, dintr'o casă îngustă și neagră, într'o grădină de crini.

Și pentru mine, plăcerea e îndoită de gândul, că foarte probabil avem chiar termenii, *ipsissima verba*, de cari s'a folosit Christ. S'a

presupus întotdeauna că Christ vorbea în aramaica. Insuși Renan credeă astfel. Dar acum știm că țărani din Galilea, ca și țărani Irlandezi din ziele noastre, erau bilinguici, și că limba greacă eră vorbită în toată Palestina, precum și în tot răsăritul.

Nici odată nu mi-a plăcut ideia, că noi cunoaștem cuvintele lui Christ numai dintr'o traducere a unei traduceri. E o încântare pentru mine gândul, că întrucât privește conversația, Charmides ar fi putut să-l asculte și Socrates, să raționeze cu dânsul și Plato să-l priceapă: că el într'adevăr spusese: ἐγὼ εἶμι ὁ ωσιπλῆν ὁ καλός, că, pe când se gândea la crinii câmpului și cum ei nici ostenesc nici torc, expresia lui proprie fusese: καταμάθεται τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς ἀξάνει ὃ κοπιᾶ οὐδὲ νήθει, și că cel din urmă al lui cuvânt când strigase: „viața mea e sfârșită, și-a atins menirea, s'a desăvârșit“, fusese întocmai cum ne spune St. Ioan: τετέλεσται — nu mai mult. Cetind Evangheliile — cu osebire aceea a lui St. Ioan însuși, sau oricare alt Gnostic îi luase numele și mantaua — văd continuu înfățișându-se imaginația ca temeiul întregii vieți spirituale și materiale, văd asemenea că

pentru Christ imaginația era numai o formă a iubirii, și că pentru el iubirea era stăpână în deplinul înțeles al cuvântului. Cu vre-o șease săptămâni în urmă doctorul îngădui să am pâine albă de mâncare, în locul pâinii negre sau brune de un preț ordinar al închisorii. E un mare deliciu. Se va părea ciudat, ca pâinea uscată să poată fi un deliciu.

Pentru mine e așa de mult, că mănânc cu grijă și toate fărâmiturile ce rămân în vasul meu sau cad pe șervetul aspru ce servește ca față de masă; și nu fac asta de foame—am acum hrană deajuns—dar numai și numai spre a nu se pierde nimic din ceea ce mi se dă. Așa ar trebui socotită și iubirea.

Christ, ca toate personalitățile fermecătoare, avea puterea, nu numai de a spune el însuș lucruri frumoase, dar a face și pe alții să-i spun lucruri frumoase; și mi-i dragă istoria, povestită de St. Mark, despre femeia greacă, care, pe când îi zise Christ spre cercarea credinții, că nu-i poate da pâinea copiilor lui Israel, ea răspunse: cățelușii—*κυνάρια*, cățeluși ar fi să se traducă—cari-s pe sub masă, mănâncă din fărâmiturile ce copiii le aruncă. Mulți

trăesc pentru iubire și admirație. Inșă prin iubire și admirație ar trebui să trăim. Dacă ni se arată iubire, ar trebui să recunoaștem că nu suntem demni de iubire. Nimenea nu-i demn de iubire. Faptul că Dumnezeu iubește pe om, vădește că, în ordinea divină a lucrurilor ideale, e scris ca iubire veșnică să se dea celui veșnic nedemn. Ori dacă această frază pare prea încărcată de amărăciune, să spunem că fiecare e demn de iubire, afară numai de acela care socoate că este. Iubirea e o împărtășenie ce ar fi să se primească în genunchi, și **Domine, non sum dignus** ar trebui să fie pe buzele și în sufletele celor ce o primesc.

De mai scriu cândva, în sensul de a face lucrare artistică, sunt două subiecte, în care și prin care doresc a mă exprima: unul „Christ ca premergătorul mișcării romantice în viață“: celălalt „Viața artistică în relație cu purtarea“; Primul este negreșit, prea atrăgător, căci văd în Christ, nu numai esențialele tipului romantic suprem, dar și toate întâmplările, chiar și toate temperamentului artistic. El a fost cel dintâi care a spus oamenilor, că ar trebui să viețuiască „ca și florile“. El a fixat fraza. El

a luat pe copii drept tip de ceea ce se cuvine să cerce toți a deveni. I-a dat ca pildă celor în vârstă; asta socotit-am și eu totdeauna, că ar fi întrebuințarea de căpetenie a copiilor, dacă ceea ce este desăvârșit ar fi să aibă o întrebuințare. Dante descrie sufletul omului ca venind din mâna lui Dumnezeu „plângând și râzând ca un copil“ și Christ a văzut asemenea că sufletul fiecăruia ar fi să fie **a guisa di fanciulla che piagendo e ridendo pargoleggia**. El a simțit că viața e schimbăcioasă, fluidă, vie, și lăsând a fi stereotipată într'o formă oarecare, ar fi moartă. A înțeles că lumea n'ar trebui să fie prea serioasă față de interesele materiale obicinuite: că a fi nepractic e lucru mare: că n'ar trebui să te preocupe prea mult de afaceri. Pasărilor nu se preocupă, și de ce oare omul? E încântător când zice: „Nu te gândi la ziua de mâine; nu e sufletul mai mult ca mâncarea? nu e trupul mai mult ca îmbrăcămintea?“ Un grec ar fi putut întrebuința propoziția din urmă. E plină de sentiment grecesc. Dar numai Christ le-a putut spune pe amândouă, și a însumat astfel viața în chip perfect pentru noi.

Morala lui e toată simpatie, cum ar trebui să fie moral a. De n'ar fi spus decât numai: „Păcatele ei sunt iertate, fiindcă mult a iubit“, și încă face să mori pentru a fi spus asta. Justiția lui e toată poetică, toc.nai ce ar trebui să fie justiția. Cerșetorul merge la ceruri, pentru că a fost nenorocit. Nu pot concepe o pricină mai bună pentru a-l trimete acolo. Oamenii ce lucrează numai un ceas la vie în răcoarea serii primesc aceeaș plată ca și cei ce se trudesce toată ziua în soarele ferbinte. De ce nu? Poate nici unul nu merită ceva. Ori poate ei erau altfel de oameni. Christ nu putea suferi plicticoasele sisteme mecanice, lipsite de viață, cari tratează pe oameni ca pe niște lucruri, și-i tratează pe toți deopotrivă: pentru el nu erau legi: erau numai excepții, ca și cum oricine, sau orice, într'o chestie, n'ar fi semănat cu nimic alta în lume.

Ceeace este chiar tonica artei romantice, eră pentru el temeiul vieții naturale. Nu vedeă alt temei. Și când îi aduseră o femeie, prinsă chiar asupra păcatului, și-i arătară sentința prescrisă în lege și-l întrebară ce eră de făcut, el scrise cu degetul pe nisip ca și cum nu

i-ar fi auzit, și mai pe urmă când îl zoriră, se uită în sus și zise: „Acela dintre voi care n'a păcătuit niciodată să-i arunce întâiul piatra“ Face să trăești pentru a spune asta.

Ca toate firile poetice iubea lumea incultă. El știa că în sufletul lipsit de cultură e totdeauna loc pentru o idee mare. Dar nu pu'ea suferi pe cei proști, mai ales cei prostiți de pe urma educației: făpturi pline de idei din care nu pricep nici una — un tip cu deosebire modern, zugrăvit de Christ când îl descrie ca tipul unuia ce are cheia cunoștinții, de care nu se poate folosi, și nu îngăduie nici altuia să se folosească, deși că s'ar deschide cu ea poarta împărăției lui Dumnezeu. Lupta lui de căpetenie a fost împotriva Filistinilor. E lupta ce duce fiecăruia fiu al luminei. Filistinismul era caracteristica timpului și mediului în care trăia. Evreii din Ierusalim, în greaua lor neînțelegere pentru idei, tristele ifose, plicticoasa ortodoxie slăvirea succesului vulgar, întreaga lor preocupare de grosolana parte materială a vieții, și în ridicula lor prețuire de sine — erau întocmai imagina Filistinilor noștri de astăzi. Christ și-a răs de „mormintele înălbite“ ale respectabili-

tății, și a și fixat astă expresie pe totdeauna. El trată izbânda lumească ca un lucru de disprețuit. Nu vedeà nimic în ea. Socoteà bogăția ca o povară pentru om. Nici nu vrea să audă de viață, să fie sacrificată vre-unui sistem de gândire sau morală. El a pus în lumină, că formele și ceremoniile erau făcute pentru om, nu omul pentru forme și ceremonii. A luat sabbaterianismul ca un tip al lucrurilor ce ar fi să fie înlăturate. Recile filantropii, solemnele miluiri publice, obositoare formalisme așa de scumpe spiritelor de mijloc, le-a denunțat cu o batjocură neînduplecată. Pentru noi, ceea ce se cheamă ortodoxie este numai o ușoară, ne-inteligentă supunere; iar pentru ei, și în mâinile lor, eră o tiranie cumplită și amortitoare. Christ a măturat-o la o parte. A arătat că numai spiritul eră de valoare. A simțit o vie plăcere, dovedindu-le că deși citeau mereu legea și profeții, nu aveau nici măcar idee de ce înseamnă una sau alta. Contrar deprinderii de a-și zeciuî ziua, fără mișându-o în rutina fixă a datoriilor prescrise, cum zeciuiau izma și rufa, el a predicat enorma însemnătate de a trăi cu totul pentru moment. Cei iertați de păcate, fu-

seseră iertați numai pentru niște frumoase momente în viețile lor. Maria Magdalena, când vede pe Christ, sparge bogatul vas de alabastru ce i-l dase unul din cei șapte îndrăgostiți, și varsă aromele pe obositoarele lui picioare prăfuite, și pentru această singură clipă ea stă pe veci, împreună cu Ruth și Beatrice, între ghirlandele trandafirilor aibi ca neaua ale Paradisului. Tot ce ne spune Christ în chipul unei mici înștiințări, e că fiecare clipă ar trebui să fie frumoasă, că sufletul ar trebui să fie totdeauna gata pentru sosirea mirelui, totdeauna în așteptarea vocii iubitului, Filistinismul fiind numai acea parte a firii omului, care nu-i luminată de imaginație. El vede toate frumoasele înrâuriri ale vieții ca moduri de lumină: imaginația însăși e lumină. Lumea-i făcută de dânsa, și totuși lumea n'o poate înțelege: asta, pentru că imaginația e o manifestare de iubire, și doar iubirea și putința de a iubi deosibește o ființă omenească de alta.

Dar mai ales, când se ocupă de un păcătos, Christ este foarte romantic în înțelesul de foarte real. Lumea a iubit totdeauna pe sfânt ca fiind cea mai mare apropiere posibilă de perfecția

lui Dumnezeu. Christ, printr'un instinct divin, pare să fi iubit întotdeauna pe păcătos, ca fiind cea mai mare apropiere posibilă de perfecția omului. Dorința lui de căpetenie nu eră să reformeze lumea, precum nu eră nici să aline suferința. Să întoarcă un hoț interesant într'un plictisitor om onest nu eră ținta sa. Mare idee el n'ar fi avut de Societatea de Ajutor al Prizonierilor și alte mișcări moderne de acest fel. Convertirea unui publican într'un șfariseu nu i s'ar fi părut ispravă mare. Dar ntr'un chip neînțeles încă de lume el consideră păcatul și suferința ca fiind în ele însele frumoase lucruri sfinte și moduri de perfecție.

Pare o foarte periculoasă idee. Și este — toate ideile mari sunt periculoase. Că a fost însă crezul lui Christ nu încapе îndoială. Că este adevăratul crez, nu mă îndoesc eu însumi.

Negreșit, păcătosul trebuie să se căiască. Dar pentru ce? Numai pentru că altfel n'ar fi în stare să înțeleagă ce a făcut. Clipa căinței e clipa inițierii. Mai mult încă; e mijlocul prin care îți preschimbi trecutul. Grecii credeau asta cu neputință. Ei spun adesea în aforismele lor

Gnomice: „Chiar și Zeii nu pot schimba trecutul“. Christ a arătat, că cel mai de rând păcătos ar putea-o face, că e singurul lucru ce poate face. Christ, de ar fi fost întrebat, ar fi zis — sunt deplin sigur despre asta — că în clipa ce fiul risipitor căzu în genunchi și plânse, el făcu din momentele petrecute în desfrâu și decădere, păscând porcii și mâncând din ce mâncau ei — frumoase și sfinte momente în viața lui. E greu pentru mulți să prinză ideea. Cutez a zice, ar trebui să te duci în pușcărie ca să pricepi. Și este așa, poate că face să te fi dus în pușcărie.

Christ e așa de unic în felul său. Negreșit întocmai cum sunt zori false înaintea zorilor înseși, și zile de iarnă cu soare așa de neașteptat, că amăgesc șofranul să-și cheltuiască aurul înainte de vreme și fac pe vre-o pasăre nebunatică să-și cheme tovarășa spre a-și construi cuibul pe ramuri goale, tot așa erau Creștini și înainte de Christ. De asta să fim recunoscători. Nefericirea e, că n'au mai fost de atunci. Fac o excepție. St. Francisc d'Assisa. Dar Dumnezeu îi dase la naștere sufletul unui poet, și când era încă prea tânăr își luase

drept mireasă, într'o împreunare mistică, sărăcia: și cu sufletul unui poet și trupul unui cerșetor nu i se păruse grea calea spre desăvârșire. Pricepuse pe Christ, și astfel devenise asemenea lui. N'avem nevoie de Liber Conformitatum să ne învețe că viața lui St. Francisc fuse adevărata *Imitatio Christi*, o poemă în comparația căreia cartea cu acest nume e numai proză.

Intr'adevăr, aci e farmecul lui Christ, după ce totul s'a zis: este întocmai ca o operă de artă. El nu te învață ceva, dar fiind adus în fața lui, devii ceva. Și fiecare e menit să vie în fața lui. Măcar odată în viață, fiecine om umblă cu Christ la Emmaus.

Cât privește cellalt subiect „Relația vieții artistice cu purtarea“, neîndoios și se va părea curios, că l-am ales. Lumea arată spre Inchi-soarea Reading și zice: „Iată unde duce viața artistică pe om“. Firește, poate duce la locuri și mai rele. Oamenii mai mecanici, pentru care viața e o speculație, atârând de o îngrijită socotire de căi și mijloace, totdeauna știu unde merg, și se duc într'acolo. Ei pornesc cu dorința ideală de a fi țârcovnici, și nimic mai

mult. Cel ce dorește a fi altceva decât el însuși, a fi un membru al Parlamentului, ori un băcan norocos, ori un avocat de frunte, ori un judecător, ori ceva tot așa de plictisitor, în chip neschimbăcios ajunge a fi ceea ce dorește. Asta-i pedeapsa lui. Celor ce le trebuie mască, au s'o poarte.

Dar cu forțele dinamice ale vieții, și cei în care aceste forțe dinamice se întrupează, nu-i așa. Oamenii, a căror singură dorință e de a fi ei înșiși, nu știu niciodată încotro merg. Nu pot să știe. Intr'un sens al cuvântului e neapărat necesar — după cum a zis oracolul grec, să te cunoști pe tine însuți: asta-i prima izbândă a cunoștinții. Dar să recunoști, că sufletul omului nu se poate cunoaște, e ultima izbândă a înțelepciunii. Cel de pe urmă mister ești tu însuți. După ce ai pus soarele în cumpănă, și ai măsurat pașii lunei, și ai desemnat stea cu stea harta celor șapte ceruri, totuși mai rămâi tu însuți. Cine-și poate calcula orbita sufletului său?

Când fiul eșise a-și căuta de asinii tatălui lui, el nu știă că un om al lui Dumnezeu îl

așteptă cu mirul încoronării, și că sufletul său eră chiar sufletul unui rege.

Sper să trăesc de ajuns și să produc o lucrare de așa fel, încât să pot spune la sfârșitul zilelor mele: „Da, iată unde duce viața artistică pe un om“. Două din cele mai alese vieți, pe care le-am cunoscut în experiența mea, sunt viețile lui Verlaine și Prințului Kropotkin: amândoi, oameni ce-și petrecuseră ani de zile în pușcărie: cel dintâi, singurul poet creștin dela Dante; celălalt, un om cu un frumos suflet alb de Christ ce pare a ieși din Rusia. Și în ultimele șapte sau opt luni, cu tot șirul de turburări ce mi-au venit aproape fără întrerupere dela lumea din afară, am fost pus în atingere cu un spirit nou ce lucrează aici printre oameni și lucruri, care m'a ajutat cât nu se poate spune în cuvinte: așa că, pe vreme ce în primul an de închisoare nu făceam altceva, și nu-mi amintesc să fi făcut altceva, decât să-mi frâng mâlnile în disperare neputincioasă, și să zic: „Ce sfârșit, ce grozav sfârșit“, acum încerc să-mi zic mie însumi, și uneori, când nu mă torturez singur, cu adevărat și sincer îmi zic: „Ce început, ce mi-

nunat început!“ Poate să fie chiar așa. Poate că va fi așa. Și în acest caz voi datori mult acestei noi personalități, care a schimbat viața fiecăruia în acest locaș.

Vei înțelege asta, când ți-oi spune că, dacă aș fi fost liberat în Mai trecut, cum era vorba, aș fi părăsit închisoarea cu scârbă având pentru fiecare oficial dintr'însa o dușmănie amară care mi-ar fi înveninat viața. Am stat încă un an, și sentimentul umanității a fost aici în rând cu noi toți, și acuma când mă voi duce, îmi voi aminti totdeauna de marea bunătate ce mi-a arătat aproape fiecare, și-n ziua liberării voi aduce mulțumiri multora și voi cere în schimb să nu fiu uitat de ei.

Sistemul închisorii e cu totul rău. Aș da orice să-l pot schimba, după ce voi eși. Am de gând să încerc. Dar nu-i nimic mai rău în lume, ca duhul umanității, care-i și duhul iubirii, duhul lui Christ ce nu se află în biserici, să nu poată — dacă nu îndreptă acest sistem, cel puțin să-l facă posibil de a fi îndurat fără prea multă amărăciune sufletească.

Știu asemenea, că afară mă așteaptă multe ce-s încântătoare, dela ceeace St. Francisc

d'Assis numește „fratele meu vântul și sora mea ploaia“, amândouă lucruri frumoase, până la vitrinile prăvăliilor și apusurile de soare ale marilor cetăți. De aș face o listă de tot ce-mi rămâne aici, nu știu unde m'aș opri : căci, într'adevăr, Dumnezeu a făcut lumea, tot atâta pentru alții cât și pentru mine. Poate să ies din închisoare cu ceva ce n'aveam înainte. N'am nevoie să-ți spun, că pentru mine reformele în moravuri sunt tot așa de fără înțeles și vulgare ca și reformele în teologie. Dar, pe câtă vreme a-ți propune să fii un om mai bun este o simplă ipocrizie, a fi ajuns un om mai adânc este privilegiul celor ce au suferit. Și atare om cred să fi ajuns.

Dacă, după ce voi fi liber, un prieten ar da o serbare și nu m'ar invita, nu mi-ar fi nimic. Pot fi deplin mulțumit singur. Cu libertatea, cu flori, cărți și cu luna, cine n'ar putea fi deplin mulțumit ? Apoi serbările numai sunt pentru mine. Am dat prea multe spre a le mai duce grija. Această latură a vieții e sfârșită pentru mine, din fericire, citez a zice. Iusă, dacă, oupă ce voi fi liber, un prieten al meu ar avea o durere, și nu mi-ar îngădui s'o

împărtășesc, aș fi foarte amărât. De mi-ar închide ușile casei în doliu, aș veni înapoi iarăși și iarăși, rugându-mă să fiu primit, spre a putea lua parte la ceea ce aș fi chemat să iau parte. De m-ar socoti nedemn, nepotrivit de a plânge împreună cu el, aș socoti-o asta ca cea mai vie umilință, ca cel mai strașnic fel de a mă rușina. Dar asta nu poate fi. Am un drept să iau parte la durere, și cel ce poate contempla frumusețea lumii și poate împărtăși durerile ei, și simți ceva din minunea amândurora, este în atingere imediată cu lucrurile divine, și s'a apropiat pe cât mai mult de taina Dumnezeirii.

Și poate să pătrundă în arta mea, nu mai puțin ca în viața-mi, o notă mai adâncă, de o mai mare unitate de pasiune și pornire sinceră. Nu întinderea ci intensitatea este adevăratul scop al artei moderne. Nu ne mai preocupă tipul în artă. Avem a face cu excepția. Nu pot spune suferințele mele în forma pe care ele au luat-o. Artă începe numai, nnde sfârșește Imitația, dar trebuie să pătrundă ceva în lucrarea mea, ceva de o memorie verbală mai plină poate, de cadențe mai bogate, de efecte

mai ciudate, de un ordin arhitectonic mai simplu, de oarecare însușire estetică în orice caz.

Când Marsyas fusesse „smuls din teaca membrilor sale“ — *della vagina della membre sue*, ca să întrebuițez una din cele mai strașnice expresii Taciteane a lui Dante — el nu mai avuse cântare, spun Grecii. Apollo eșise biruitor. Lira învinsese fluerul. Dar poate Grecii erau greșiți. Aud în bună parte din arta modernă strigătul lui Marsyas. E amar în Baudelaire, dulce și plângător în Lamartine, mistic în Verlaine. Este în rezoluțiile întârziate ale muzicii lui Chopin. Este în tristeța ce învăluie femeile lui Burne-Jones. Chiar Matthew Arnold, al cărui cântec despre Callicles spune de „triumful dulcii liri convingătoare“ și de „faimoasa izbândă din urmă“ în așa limpede notă de frumusețe lirică, n'are puțin dintr'însul. În murmurul neliniștit de îndoială și mâhnire ce stăruie în versurile sale, nici Goethe, nici Wordsworth n-au putut să-l ajute, deși a urmat pe fiecare la rând, și când caută a se jeluși pentru **Thyrsis** ori a cânta despre **Scholar Gipsy**, iarăși la fluer recurge pentru a-și redă melodia. Dar fie că a fost mut ori nu Faunul Fri-

gian, eu nu pot fi. Expresia e pentru mine tot atât de necesară, cum sunt frunzele și florile pentru negrele ramuri ale pomilor ce se arată peste zidurile închisorii și se mișcă neîncetat în vânt. Intre arta mea și lumea e acum un larg abis, dar între artă și mine nu e nici unul. Sper cel puțin că nu e nici unul.

Fiecărui din noi i s'a hărăzit o soartă deosebită. Eu am avut una de infamie publică, de închisoare lungă, de mizerie, de ruină, de ocară, dar nu-s demn de ea — nu încă, în orice caz. Mi-aduc aminte să fi spus că aș putea îndura o adevărată tragedie, numai de s'ar înfățișa într'o mantie de purpură și o mască de nobilă durere; însă un lucru grozav în viața modernă este că îmbracă tragedia în haina comediei, așa că marile realități par locuri-comune, groțești ori lipsite de stil. Asta-i adevărat. Poate a fost adevărat totdeauna în viața reală. Se zice că orice martiriu se pareă urâcios privitorilor. Veacul al nouăsprezecelea nu face excepție la regulă.

Totul în tragedia mea a fost urât, meschin, respingător, lipsit de stil; chiar îmbrăcămintea ne face groțești. Suntem bufonii durerii. Sun-

tem clovni cu inimile zdrobite. Suntem înadins făcuți pentru a deștepta simțul ridiculului. La 13 Noembrie 1895 am fost adus aici din Londra. În acea zi, dela orele două până la două și jumătate a trebuit să aștept pe personul dela Clapham Junction, în haina de osândit, și în cătuși, sub ochii trecătorilor. Am fost luat din spital, fără să mi se fi adus o clipă la cunoștință. Din toate lucrurile închipuite eram cel mai caraghios. Lumea uitându-se la mine, a râs. Fiecare tren mărea cercul privitorilor. Nimic nu le putea întrece hazul. Asta, negreșit, înainte de a mă ști cine sunt. Indată ce aflară, ei râseră și mai mult. Jumătate de oră am stat acolo, în ploaea cenușie de Noembrie, înconjurat de o mulțime batjocoritoare.

Timp de un an după asta, am plâns în fiecare zi la aceiaș oră. Nu-i un lucru așa de tragic cum poate și s'ar părea. Pentru cei din închisoare lacrămile sunt parte din experiența zilnică. O zi din închisoare când nu plângi, e o zi când inima ți-i grea, nu o zi când inima ți-i fericită.

Ei bine, încep acum a simți mai multă părere de rău pentru cei ce au râs, decât pentru

mine. De bună seamă, când mă văzură, eu nu eram pe pedestalul meu, eram la stâlpul infamiei. Dar e prea lipsit de imaginație acela care se preocupă numai de oamenii de pe pedestaluri. Un pedestal poate fi un lucru foarte nereal. Un stâlp de infamie e o realitate feroasă. De asemeni ei ar fi trebuit să știe cum să interpreteze mai bine durerea. Am spus că în dosul durerii e totdeauna durere. Ar fi fost mai înțelept a spune, că în dosul durerii e totdeauna un suflet. Și să-ți bați joc de un suflet în suferință e un lucru grozav. În curioasa economie simplă a lumii, primești numai ceea ce dai, și celor ce n'au închipuire de ajuns a pătrunde partea exterioară a lucrurilor și a simți milă, ce milă li se poate da, afară de aceea a disprețului?

Scriu aste rânduri de chipul cum am fost transferat aici, pentru a se pricepe cât de greu mi-a fost să scot altceva din pedeapsă decât amărăciune și disperare. Imi trebuie, totuși, să scot ceva, și din când în când am clipe de supunere și resemnare. Toată primăvara poate fi ascunsă într'un singur mugur și cuibul dela pământ al ciocârliei poate cuprinde bucuria ce-i

să vestească răsărirea multor zori trandafirii. Astfel, poate, și ce frumusețe de viață, mai rămâne pentru mine să fie cuprinsă într'o clipă de supunere și umilință. Pot în orice caz să continuu numai în liniile dezvoltării mele proprii, și, primind tot ce mi s'a întâmplat, să mă arăt vrednic.

Lumea zicea de mine că-s prea individualist. Trebuie să fiu acum mai individualist ca oricând. Trebuie să scot din mine însumi cu mult mai mult decât am scos vreodată, și să cer dela lume mai puțin decât am cerut vreodată. Intr'adevăr, ruina mea a venit nu din prea mare individualitate, ci din prea puțină. O rușinoasă, neiertată și pe totdeauna disprețuitoare faptă a vieții mele a fost de a mă fi adresat societății pentru ajutor și protecție. A face un asemenea pas, din punct de vedere individualist ar fi destul de rău, dar ce scuză se poate aduce pentru a-l fi făcut? Negreșit, odată ce pusesem în mișcare forțele societății, ea se întoarse către mine și zise: „Ai fost trăind toată vremea în sfidarea legilor mele, și acum te adresezi acestor legi spre apărare? Ele îți se aplică din plin. Te vei supune la

ceeace ai învocat". Urmarea e că sunt în pușcărie. Desigur nici un om n'aș căzut așa de mârșav, și prin mijloace așa de mârșave ca mine.

Elementul filistin în viață nu-i neputința de a înțelege arta. Oamenii simpatici, ca pescari, păstori, copii de plugari, nu știu nimic despre artă, și sunt chiar sarea pământului. Filistin e cel ce sprijină și ajută greoaiele, supărătoarele, oarbele forțe mecanice ale societății și nu știe recunoaște forța dinamică când o întâlnește fie într'un om, fie într'o mișcare. Lumea crede că-i grozav din parte-mi să fi întreținut la masă elementele rele ale vieții, și să fi găsit plăcere în tovărășia lor. Inșă, din punctul de vedere, în care eu, ca un artist al vieții, mă apropiam de ele, erau încântător de sugestive și ispiti-toare. Pericolul era jumătatea plăcerii. Treaba mea ca artist era cu Ariel, și n'am stat să mă lupt cu Caliban,... Un bun prieten al meu—un prieten de zece ani—veni să mă vază câtva timp înainte, și-mi zise că el nu crede nici un cuvânt, din câte s'au spus împotriva mea, și dorește să știu că mă socoate cu totul nevinovat și victima unui urât complot. Am izbucnit

în lăcrămi la vorba lui și i-am spus că—deși printre învinuiri erau multe nedrepte și trecute asupra-mi printr'o revoltătoare răutate, totuși viața mea fusese plină de plăceri perverse, și că numai de-ar primi asta ca un fapt și ar înțelege-o deplin, numai astfel i-aș putea fi prieten ori sta în tovărășia lui. A fost o lovitură grea pentru el, dar suntem acum prieteni, și n'am obținut prietenia lui prin false pretenții.

Forțele emoționale, cum spun undeva în **Intenții**, is tot așa de mărginite în întindere și durată, ca și forțele energiei fizice. Micul pahar ce-i făcut să conțină atât—poate conține atât și nu mai mult, de-ar fi chiar pline-rase cu vin toate cadele purpurii ale Burgundiei, și de-ar stă căleătorii adânciți până la genunchi în strugurii strânși din viile pietroase ale Spaniei. Nu-i greșeală mai obicinuită decât a crede că cei ce-s cauzele sau prilejurile marilor tragedii, împărtășesc și simțirile potrivite dispoziției tragice: nu-i greșeală mai fatală decât să aștepți asta dela dâșii. Martirul în „cămașa sa de flacără“ poate privi la fața lui Dumnezeu, dar celui ce grămădește ori mișcă butucii să ardă, întreaga scenă nu-i este mai mult ca

ce este înjunghierea unui bou pentru măcelar, sau prăbușirea unui arbore pentru cărbunarul din pădure, sau căderea unei flori pentru unul ce cosește iarba. Pasiunile mari sunt pentru cei mari cu duhul, și marile evenimente pot fi văzute numai de cei cari-s la o treaptă cu ele.

Nu cunosc în toată drama nimic mai fără comparație din punctul de vedere al artei, nimic mai sugestiv în finețea-i de observație, ca zugrăvirea lui Rosencrantz și Guildenstern de Shakespeare. Ei sunt prietenii de școală ai lui Hamlet. Li fuseseră tovarăși. Aduc împreună cu ei amintiri din zilele plăcute. În clipa când dau peste Hamlet în dramă, el șovăie sub greutatea unei poveri nesuferite unuia de felul său. Mortul eșise înarmat din groapă să-i impue o sarcină totodată și prea mare și prea urâtă pentru el.

Este un visător, și este chemat să lucreze. Are firea unui poet și i se cere să lupte cu îndoita complexitate a cauzei și efectului, cu viața în realizarea ei practică, despre care nu știe nimic, și nu cu viața în esența ei ideală, despre care știe așa de mult. El n'are idee ce să facă, și nebunia lui e de a preface nebunia.

Brutus întrebuișă nebunia ca o mantie spre a-și tăinui spada planului său, pumnalul voinții sale, dar nebunia lui Hamlet e numai o mască pentru ascunderea slăbiciunii. În stărnirea de închipiri și glume vede o șansă de întârziere. Stăruie jucându-se cu acțiunea, cum se joacă artistul cu o teorie. Se face iscoada faptelor sale, și ascultându-și vorbele știe că nu-s decât „vorbe, vorbe, vorbe“. În loc de a cercă să fie eroul istoriei sale proprii, el caută să fie spectatorul propriei sale tragedii. Nu crede în nimic, și nici în sine, și totuși îndoiala nu-l ajută, fiindcă nu vine din scepticism ci dintr'o voință împărțită.

Din toate astea Guildenstern și Rosencrantz nu pricep nimic. Ei se închină și zâmbesc, și la ce zice unul, celălalt ține hangul cu o intonație slabă. Când, în sfârșit, prin mijlocul dramei în dramă, și al schimbului, de mângâeri ale actorilor Hamlet, „surprinde conștiința“ Regelui, și-l gonește pe nenorocitul om în groază de pe tron, Guildenstern și Rosencrantz nu văd în purtarea lui altceva decât o supărătoare călcare a etichetei de la Curte. Doar până aci pot ajunge ei în „contemplantul pri-

veliștii vieții cu emoții cuvenite“. Ei sunt aproape de însăși taina lui și nu știu nimic de ea. Și nici ar fi de folos să li se spue. Ei sunt micile pahare cari pot conține atât și nu mai mult. Spre sfârșit se sugerează că, prinși într'o cursă vicleană, întinsă pentru altul, ei dădură, sau pot da, peste o moarte violentă și năpraznică. Dar un sfârșit tragic de acest fel, deși atins de humorul lui Hamlet cu ceva surprindere și dreptate a comediei, într'adevăr că nu-i pentru niște oameni ca dânsii. Ei nu mor niciodată. Horațio, care spre „a mărturisi drept de Hamlet, și de pricina sa celor nemulțumiți“.

„O vreme se lipsește de fericire,

Și'n astă lume aspră își trage sufletul în durere“.

moare, dar Guildenstern și Rosencrantz sînt tot așa de nemuritori ca și Angelo și Tartuffe, și ar fi să se rînduiască cu ei. Ei sunt ceea ce viața modernă a contribuit la vechiul ideal de prietenie. Cine va scrie o nouă **De Amiciția**, trebuie să le găsească și lor o nișă, și să-i laude în proză Tusculană. Sunt tipuri fixate pentru totdeauna. Să-i cenzurezi, ar fi să arăți

„o lipsă de apreciere“. Ei sunt numai în afară de sfera lor : asta-i tot. În sublimul sufletului nu-i molipsire. Înaltele gânduri și înaltele emoții sunt prin chiar ființarea lor izolate.

Voi fi liberat, dacă toate merg bine, spre sfârșitul lui Mai, și sper să plec îndată împreună cu R--- și M--- în vr'un orașel marin din străinătate.

Marea, cum spune Euripides într'una din piesele sale asupra Ifigeniei, spală petele și rănilile lumii.

Sper să fiu cel puțin o lună cu prietenii mei, și să-mi capăt liniștea și cumpătul, și o inimă mai puțin turburată, și o dispoziție mai blândă. Am un dor ciudat pentru marile, primitivele lucruri simple, cum e marea, față de mine nu mai puțin o mamă ca Pământul. Mi se pare că toți privim prea mult Natura și trăim cu ea prea puțin. Găsesc multă cuminenție în atitudinea grecilor. Ei nu vorbeau nici odată despre apusuri de soare, nu discutau dacă umbrele pe iarbă sunt violete sau nu. Dar ei vedeau, că marea este pentru înotător, și nisipul pentru picioarele alergătorului. Iubiau

arborii pentru umbra ce aruncă și pădurea pentru tăcerea-i la nămiezi. Ingrijitorul de vie își încunună părul cu iederă spre a se feri de razele soarelui când se plecă deasupra vlăstarului tânăr, pe câtă vreme artistul și atletul — cele două tipuri pe cari ni le-a dat Grecia, împletiau în ghirlânzi foile de laur amar și pătrunjel sălbatic, care altfel n'ar fi fost de nici un folos oamenilor.

Numim utilitarian veacul nostru și nu știm întrebuințarea nici unui lucru. Am uitat că apa poate să curățe și focul să purifice, și că Pământul e mama noastră a tuturilor. Ca urmare arta noastră e din lună și se alintă cu umbre, pe când arta Greacă e din soare și se ocupă deadreptul cu lucruri. Sunt sigur că în forțele elementare e purificație, și vreau să mă întorc la ele și să trăesc în defața lor.

Negreșit pentru un om așa de modern ca mine, „Enfant de mon siècle“, numai să mă uit la lume, și-mi va fi totdeauna bine. Tremur de plăcere când mă gândesc că în ziua plecării din închisoare atât bobîțelul cât și liliacul vor înflori în grădini și voi vedea vântul mișcând într'o necurmată frumusețe aurul clătinitor al

unuia, și făcând pe celălalt să-și plece palidul purpuriu al panașelor— așa că tot aerul va fi o Arabie pentru mine. Limacus căzù în genunchi și plânse de bucurie, când văzù pentru întâia dată înaltele buruieni ale unui platou englez îngălbenite de aromaticile flori cafenii ale grozamei obicinuite; și eu știu, că pentru mine, căruia florile-s o parte din dorință, așteaptă lăcrămi în petalele vi'unui trandafir. A fost așa cu mine din copilărie. Nu-i o singură culoare ascunsă în potirul unei flori, nici arcuitul unei scoici, la care,—printr'o simpatie fină chiar cu sufletul lucrurilor, firea mea să nu răspundă. Cași Gautier, am fost totdeauna unul din cei „pour qui le monde visible existe“. Totuși, acum sunt conștient că în dosul astei frumuseți, ori cât de mulțumitoare ar putea fi, e ascuns un oarecare spirit, ale cărui forme zugrăvite și contururi sînt numai feluri de manifestare, și cu acest spirit doresc a mă pune în armonie. Obosit sunt de exprimările articulate ale oamenilor și lucrurilor. Misterul în Artă, Misterul în Viață, Misterul în Natură—asta caut. Și-i neapărat necesar pentru mine să-l găsesc undeva

Toate procesele sunt procese pe viață, în-

tocmai cum toate sentințele sunt sentințe de moarte; și de trei ori am fost eu tras în judecată. Intâia oară părăsii sala ca să fiu arestat, a doua oară ca să fiu dus înapoi la casa de deținere, a treia oară ca să trec într'o închisoare pe doi ani. Societatea, cum am alcătuit-o, nu va avea loc pentru mine, n'are să-mi dea nici unul; dar Natura, ale cărei ploi dulci cad deopotrivă și pe drept și pe nedrept, va avea crăpături în stânci unde să mă pot ascunde, și văi tănuite în tăcerea cărora să pot plânge neturburat. Impodobi-va noaptea cu stele ca să pot umblă în străini pe întunec fără să mă poticnesc, și trimite-va peste urmele mele vântul, ca nimeni să nu mă poată urmări de rău: curăți-mă-va în ape largi, și cu ierburi amare mă va însănătoși.

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ

OLUJ-NAPOCA

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

De vânzare la toate librăriile din
Capitală și Provincie

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

EDITURA LIBRĂRIEI

ALCALAY & Co. — București

CATALOGUL

IN

ORDINEA ALFABETICĂ

NUMERE

BIBLIOTEACA PENTRU TOȚI

Această bibliotecă este o enciclopedie de lucrări literare, de pedagogie, educație, știință popularizată, ale scriitorilor de căpetenie români și străini și, prin eforturile volumelor poate fi la îndemâna tuturor.

Scopul acestei publicațiuni fiind numai pentru răspândirea gustului de citit, se recomandă în special d-ilor studenți, militari, institutori, învățători, Cercurilor culturale, Bibliotecelor populare și mai ales părinților, cari voesc să dea în mâinile copiilor cărți de citit și cultură pe cale ușoară.

Fiecare număr costă 30 bani. Volumele cari conțin mai multe numere se socotesc de atâtea ori 30 bani câte numere sunt.

La facerea comandai este suficient a se indica numerele din dreptul volumelor alese.

Cererile din provincie, în cazul că oareși care numere nu vor fi găsite la librăriile localnice, se vor adresa Librăriei Editoare LEON ALCĂLĂY & Co.— București, care le expediază franco, când sunt însoțite de valoarea lor, prin mandat sau mărci poștale. Pentru recomandarea transportului prin poștă se va adăoga 0.25 bani.

APĂRUTE PÂNĂ ASTĂZI

926

NUMERE

A.

- Adamescu Gh.** Istoria Literaturii române 846—50
 — Elocuența română . 43—44
 — Elocuența străină . 48—49
- Adam E.** Teatru școlar 489—90
- Adam I.** Glume țărănești 809
 — Din Viață, nuvele 561
- Agârbiceanu I.** Datoria 860
- Aguletti Th.** Lecturi din Istoria Patriei . 551
- Alexandri V.** Doine 132
 — Lăcrămioare 183
 — Suvénire... 184
 — Mărgăritarele 185—6
 — Pasteluri 187
 — Varia, poezii 188
 — Aletle, poezii 189—90
 — Ostașii noștrii. 191
 — Dâmbrava roșie. 192
 — Legende. 193—4
 — Poezii populare. 443—5
 — Ovidiu, dramă. 80—81
 — Fântâna Blanduziei 283
 — Despot Vodă 322—23
 — Teatru. vol. I 199
 — Teatru. volum II Florin Piatra din casă etc. 200
 — Scrisori inedite 686
- Alixândria** sau isprăvile marelui Im. Alexandru Macedon 467—8
- Alexandrescu Gr.** Proză Poezii, Epist. Satire 295—8
 — Călătoria prin munții noștri 15
- Alina G.** Buna cuviință cum să se poarte omul în societate 385—7
 — Arta de a vorbi în societate și la diferite ocaziuni. 865—866
- Alex. Dorna.** Popasur 774
- Aly Baba** O mic și una de nopți 917
- Alfred de Musset** Andrei del Sarto 893
- Amicis Edm.** Cuore. Inimă de copil 426—29
 — O moarte pe câmpul de războiu 771
 — Pentru copii, cuvântări 348
- Anatole France.** Povestiri 493
 — Albina, povești 572
 — Baltazar 708
- Andricew.** Povestea celor 7 spânzurați. 593
 — Gândirea 454
 — Spionul. Vizuni 350
 — Râsul roșu 517
 — Anatema 688—5
- Andersen.** Povești alese 1
 — Carte de chipuri 100
 — Grădina raiului 657—8
- Anestin V.** Cucerirea aerului: baloane aeroplane. 481—2
 — În lumea spiritelor. 652—3
 — Ce trebne să citim 921
 — Romanul cerului: astronomie populară 775—6
- Atlas** mic de zoologie I omul cu tablouri colorate 367—9
 — II Mamiferele cu tablouri colorate 270—2
- Annunzio** Făclia sub obroc 248
 — Cartea fecioarelor 677
 — Martirul, nuvele 570
 — Pământ Virgin. 873
- Anghel D.** Triumful vieții 711
 — Șteluța, fantazii 870
- Apostoliu D.** D-nul Traian 345

- Povești alese pentru copii 878
Arghir și Elena cea măeastră. 696
Aslan Educația prin sine însuși. 787—8
 — Problemele vieții 559
Aslan G. Cultul oamenilor 901
Aslan Edg. Marieta 800
Agârbiceanu I. Datorie 860
Abina G. Artă de a vorbi în societate și la diferite ocazii 865—6
Asaki G. Fabule 404
Angler Ginerele lui Poirier 78

B.

- Bacalbașa.** Moș Teacă 554—5
Bachelin Castelul Peleş 9
Baică. Palavre și anecdote 696
Banville Sărutarea. 276
Basarabescu. Norocul 300
Bawr d-na. Banul norocos 757
Bazin. Povești duioase 508
Bălăcescu C. Poezii 126
 — Satire și Fabule 127
Bălcescu. Puterea armată la Români 393
 — Biografii istorice. 566
 — Scrisori către I. Ghica
 Amintiri din Priebegie 688—9
Bălănescu Danubian.
 Din largul mării 822—2
Bănățeanu. Din viața meseriașilor 23—4
B. de St. Pierre. Paul și Virginia 96—7
Beaude. Convorb. artă I 50
 — Convorbiri artă II 56
Beaumarchais. Bărbierul din Sevilla 492
Beldiceanu. Povestiri. 536
Benjamin Const. Adolf 767
Bernstein M. Cheia de aur 755
Bianu. Momente culturale 217
Bilciurescu. Snoave 485
Biografiele oamen. celebri 63
Björnson. Tovarășul vesel 589
 — Un faliment, piesă 533
Blok. M. Mamele celebre 123
Bolintineanu. Elena. 243—5
 — Manoil, roman 202—3
 — Legende istorice 20
 — Călătorii pe Dunăre 610
Bolcaș. Năvăliri barbare 531
Bousсенard. Zece mii de ani pe un bloc de gheață 619
Bourde. Patriotul. 54
Bourget. Cuvântul dat. 414
 — André Cornelis, roman cu ilustr. 789—91
 — Dureroasa Enigma 874—875
Brătescu-Voinești. Neamul Udreștilor 666
Brett Harte. Povești din țara aurului 695
Browning R. Mildred 712
Buna cuviință. Cum să se poarte omul în societate 385—6
Burnet Fr. Micul Lord, cu ilustrațiuni. 747—8
Buzoianu. Egiptul, descriere 72
 — Berberii-Hesperide 87
 — Cartagena-Roma 95
Balzac H. Femeia la treizeci ani, roman 881—3
Bourget P. Dureroasă enigmă 874—5
Budai Deleanu. Țiganiada, poemă eroi-comică 891—2

- C.**
- Caillavet.** Amorul veghiază teatru . . . 463
 — Măgarul lui Buridan . . . 532
- Calligari.** Dicționar englez-român . . . 204—15
- Candrea și Densușeanu.** Povești din diferite regiuni românești . . . 464—5
 — Din popor: cum grăește țăranul român . . . 351—2
 — Poezii populare din diferite regiuni rom. . . 522
- Candrea.** Dicționar de proverbe și zicători . . . 713—18
- Cantemir.** Descrierea Moldovei . . . 507
- Capranica.** Amorul lui Dante . . . 560
- Caraivan.** Povești . . . 365
 — Snoave . . . 625
 — Aliman voinicul . . . 752
- Caragiale.** Schițe ușoare . . . 58
 — Notițe și fragmente literare . . . 121—2
- Carlyle.** Munca, Sinceritate . . . 600
- Carmen Sylva.** Legende . . . 7
 — De prin veacuri II . . . 40
 — Poveștile Peleşului . . . 343—2
 — Ullranda, dramă . . . 275
 — Robia Peleşului . . . 119
 — O rugăciune . . . 223
 — Cuvinte sufletești . . . 827—8
 — Ove și tile unei Regine . . . 856
- Caselli.** Fecioara din Argeș . . . 588
- Cazan.** Departe de oraș . . . 254
 — Oameni cum se cade . . . 709
- Căpălescu Col.** Amintiri din Războiul 1877 . . . 553
- Cântece** de Stea, Vclen, Colinde, etc. de Pamfil . . . 734
- Cehov.** Nuvele . . . 434
- Cervantos** Don Quijotte . . . 218
- Chamiso.** Omul care și-a pierdut umbra . . . 468
- Chateaubriand.** Atala . . . 548
- René . . . 546
 — Ultimul Abencerage . . . 550
- Chendi.** Portrete literare . . . 625
- Chiru N.** Păcate vechi . . . 575
- Cicerone.** Despre prietenie . . . 107
 — Despre bătrânețe . . . 339
 — Catilinarele . . . 803—4
- Claretie Jules.** Drapelul, povestire patriotică . . . 857
- Codreanu M.** Din când în când, poezii . . . 630
- Collodi.** Pățaniile lui Vasilache . . . 837—9
- Colomb.** Istorioare pentru copii . . . 17
- Compayré de G.** Pestalozzi și educațiunea . . . 768—9
 — Herbart și Educațiunea prin instruct. . . 537—8
- Conan Doyle.** Aventurile Scherlok-Holmes . . . 311
 — Alte aventuri . . . 360
 — Spovedirea unui medic . . . 506
- Conta Vasile.** Incercări de Metafizică materialistă . . . 863—864
- Copée Fr.** Prietene . . . 52
 — Poveste tristă . . . 103—4
 — Lăutarul din Cremona . . . 419
 — Vinovatul, roman . . . 781—4
- Corneille.** Cidul, în versuri de St. Iosif . . . 665
 — Horațiu, tragedie, trad. în vers. de Haral. Lecca . . . 616
- Costin.** Spre primăvară . . . 64
- Coșoi.** Poveștile râului . . . 513
- Coșbuc.** Antologia scrisită . . . 285
- Creangă I.** Povestiri . . . 28
 — Moș Nichifor II . . . 29
 — Stan pătitul, III . . . 30
 — Harap Alb, IV. . . 31
 — Amintiri din Copilărie V și VI . . . 32—3
- Cehov.** Farmacista, nuv. . . 895

Cathon Theodorian. Cum plânge Zinica. Schițe și nuvele

899

Conan Doyle, Moartea lui Șcherlock-Helmes trad. de Leca C.

907

D.

Daniel de Foe. Robinson 262

Daudet Alphonse. Aventurile lui Tartarin . 395

— Jack, roman . 634—9

— Fromont și Risler. Roman de moravuri Parisiene . 851—854

Daș Ludov. Blestemul 455

— Satana, nuvele . 732—3

Demetrescu Tr. Iubita 263

— Cum iubim 200—1

— Intim 603

— Sensitive 604

— Aquarele 605

— Privelișt. din viață 779—80

Demetrescu Mih. Nuvele 12

Demetriad. Renegatul. 622

Demetrius. Puterea farmecelor 825

Densușianu Ovid. Din cronicari 452—3

— Tradiții și legende 600

Densușianu și Candrea. Ovești, adunate din diferite regiuni locuite de Români . 464—5

— Din popor : cum grăește și simte țărânul român. . 351—2

— Poezii populare din diferite ținuturi locuite de Români . 522

Depărățeanu. Doruri și amoruri I. . 42

— idem, partea II . 45

Descartes. Studii asupra metodei . 574

Dickens. Noaptea de Crăciun . 312

Dicționar Francez-Rom. 166—78

— German-Român . 810—21

— Italian-Român . 720—21

— Englez-Român . 204—15

— Proverbe și zicători 713—18

Doinaru. Avent. unui volum de poezii 366

Dostoiewsky. Povesti 421

— Precocii 460—1

— Suflet de copil 509—10

— Nuvele. 629

Dufresne. Jocul de șah călăuza practică p. jucători 596—9

Dumas A. Denisa piesă 88—9

— Dama cu Camelii rom. 280—2

Davidescu La fântâna Castaliei (poezii) 894

Demidov O călătorie în Principatele Române 920

Dumitriu. Manual practic de fotografie, cu figuri explicative . 740—2

Dumitrescu F. Viața publică și privată la Romani 795

Dunăreanu. Nuv. schițe 544

E.

Eftimiu V. Dar de nuntă 699

Eminescu. Poezii, ediție ilustrată . 195—6

— Povestii și nuvele . 278—9

Esop. Viața și pildele lui. 466

Euripide. Ifigenia în Taurida . 408

— Ifigenia în Aulida . 409

— Ecuba, tragedie . 302

F.

- Fabule.** Culeg. din Țin-
chindeal, Asaki etc. 404
- Faccà.** Franțuzitele. 240
- Ferrière.** Darwinismul. 340
- Feuchtersleben.** Higiena
sufletului. 764—5
- Filimon.** Ciocoi vechi
și noi partea I. 80—1
— Idem partea II . 82—3
— Idem partea III . 84
- Flammarion.** Ce e cerul ?
— astronomie popul. . 357—9
— Ce e viața ? . 315
- Sfârșitul Lumii . 379
— O călătorie în cer . 266
— Lumen . 601—2
— Fenom. spiritism . 269
- Flaubert.** Trei povestiri 441—2
- Florantin Pop.** Horea. 797—8
- Fotografie.** Manual prac-
tic, cu figuri expli-
cative, de Dumitriu 840—2
- Fulmen.** Scrisori de femei 824
- Fundescu I.** Basme . 591—2
- Furtună** Fricile de
iarbă . 808

G.

- Gastineau.** Geniile
științei . 91
- Gauthier Th.** Avatar . 612
— Moarta înamorată . 743—4
- Gârleanu Em.** Odată. 292
- Gane N.** Nuvele vol. 1
— „ vol. II 353—4
— „ vol. III 355—6
- Ghica Ioan.** Scrisori
căt-re V. Alexandri I 224—5
Idem Vol. II . 226—7
Idem Vol. III . 228—9
Idem Vol. IV . 230—31
- Genevraye.** Ombra. . 21
- Genoveva** de Brabant
sau triumful nevi-
novăției . 520
- Georgescu Pr.** Religia
creștină e folositoare? 753
- Ghicitul** în palmă: cum
se poate cunoaște
caracterul, ghicirea
trecutului, prezen-
tului și viitorului. 511—12
- Gion-Ionescu.** Dacia
Caterinei II . 34
- Gill André și Richepin.**
Steaua, dramă . 402
- Goethe.** Faust, tragedie 320—1
- Suferințele Werther. 38
- Goga Octavian.** Poezii 286—7
- Gogol N.** Oameni vechi 378
— Mantaua, nuvele . 457
— O noapte de Maiu 317
— Revizorul, comedie. 541
— ortretul . 690
- Goldsmith.** Vicarul din
Wackefield . 375—6
- Gorki.** Azilul de noapte 277
— Nuvele . 331
— Scene din viața va-
gabonzilor . 682—3
— Conovalov, nuvelă 687
- Gorun Ion.** Alb și negru 557—8
— Știi Românește ? 844
- Grande Gr.** Fulga . 552
- Grigorovița.** Pov. răslete 504—5
- Grigorovița și Ghil.** Dic-
ționar German-Român 810—21
- Grillparzer.** Hero și
Leandru . 270
- Grim Frații.** Basme vestite.
Broasea fermecată. Sluga
credincioasă, Prichindel
Ceji 7 Corbi. Cenușereasa
albă ca zăpada. Scuița
roșie etc. cu numeroase
ilustrațiuni 476—9

- Gustav ie Bon** Nașterea
Goethe. Povestea lui
 Promoteu 922
- Halm F.** Camoens, poem 48
Hamangiu. Codul civil. 128-3
 — Procedura civilă 139-48
Hauff W. Cerșetoarea
 dela Podul Artelor. 806-7
Hașdeu. Râșvan și Vidra 449-50
 — Sic Cogito? Ce e
 viața? Ce e omul? 389-92
Hârsu Lia. Schițe 491
Hervieu P. Goana Tor-
 telor teatru l. 706
Hebbel Fried. Iudita și
 Holofern 197
 — Inelul lui Ghighes 615
Helne. Nopti Florentine 487
Heyse Paul Mireasa lui
 Crist. 858-9
- Ibsen.** Ziua Invierii 456
 — Poezii 399
 — Un dușman al poporului 288
 Stâlpii societății 253
 Nora (Casa de Păpuși) 515
- Iioasa Fl.** Lucru manual:
 împletituri cu nule,
 răchită, papură cu
 figuri 446-7
Iorga. Oameni și fapte 220
Iosif și Anghel. Legenda
 Funigieilor 534
- G.**
G. Tutoveanu Albastru
 poezii 908
 și moartea materiei 777
- H.**
Heliade Rădulescu.
 Bucăți alese. 546-7
Hipnotizator cum poți
 deveni. Arta Fascia-
 nărei 745-1
Hoffmann. Pov. fantast. 458-9
 — Povestiri morale 830-1
Hugo Victor. Ernani. 232-3
Hugo Victor. Legenda
 prea frumosului Pe-
 copin 805
 — Regele petrece 264-5
 — Ultima zi a unui
 condamnat. 313
Humboldt. Priveliști din
 natură 384
Huxley. Noțiuni științif. 41
- I.**
 — Portrete 560
Ispirescu. Isprăvile lui
 Mihaiu Viteazul. 388
 — Basmele Românilor. 647-50
Istrati D-r. București-
 Cairo, note de călă-
 torie 324-5
Istoria prea frumosului
 Arghir și Elena 696
Ivcla. De ale muziceii. 518
 — Povestiri muzicale 646
Ioan Al. Gheorghe Sapho 925
- J.**
Jules Verne. Ocolul pă-
 mântului în 80 zile 661-4

cația națională și ca o măreață pildă de apărare a independenței unei țări împotriva cotropitorilor. (nr. 328-329).

CONJURAȚIA LUI FIESCO LA GENOVA

e un episod din luptele lăuntrice ale cetăților italiene în veacul de mijloc. În cinci acte, într'o limbă nespus de aleasă, plină de imagini frumoase, Schiller prinde minunat de bine pe toți eroii dramei,—pe mândrul și înflăcăratul Fiesco—pe buna și gingașa Leonora,—pe cocheta și ambițioasa Iulia,—pe grosolanul și stricatul Gianettino,—pe blândul Andreas—și pe îndărătnicul și cinstitul Verrina—le cercetează sufletele, în cari clocotesc patimi și năzuințe—și înaintea ochilor ni se desfășură un șir de lupte sufletești, de ciocniri de patimi și de ambiții, ce fac farmecul acestei neîntrecut de zguduitoare drame istorice, care mișcă orice suflet. (nr. 736-737)

Catalogul — cu peste 900 de numere — al „*Bibliotecii pentru toți*“ se poate cere dela librăria editoare **Alcalay & Co. Calea Victoriei București.**

Gustav i
Goeth**LE SUNT MOTOARELE**

— Cum funcționează —
de I. GIUGLEA, mecanic

Un volum de 110 pagini cu 53 gravuri

Se simte din ce în ce nevoia de manuale practice pentru diferite profesii. Noua **Biblioteca profesională** a librăriei Alcalay & Co. e menită să umple golul acesta și primul volum al acestei biblioteci e unul dintre cele care vor fi cercetate mai cu folos, de toți cei cari au nevoie să umble cu motoare.

Autorul, d. I. Giuglea mecanic, și-a dat osteneala să condenseze într'un manual, cât de lămurit posibil, toate părțile unui motor, arătând modul de funcționare ale fiecăreia. Gravurile sunt făcute tot de autor și ele clarifică cu totul textul. Cum lucrează motorul, cum e construit cum e pus în mișcare, etc. sunt tot atâtea întrebări ale căror răspunsuri se găsesc în manualul acesta.

Prețul cel ieftin al acestei cărți necesare va face să fie cât se poate de răspândit, dând astfel foloasele la care se așteaptă și direcțiunea bibliotecii profesionale.

ANTICARIAT
CLUJ
— Lei 2 —

CL 1

Prețul unui volum Lei 1.50